

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

LEOŠ BAROŇ

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Dluhová spirála a insolvence fyzických osob

Leoš Baroň

Bakalářská práce

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Leoš Baroň**
Osobní číslo: **E16910**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Management ochrany podniku a společnosti**
Téma práce: **Dluhová spirála a insolvence fyzických osob**
Zadávající katedra: **Ústav regionálních a bezpečnostních věd**

Zásady pro vypracování

Významnou hrozbu v sektoru ekonomické bezpečnosti představuje dluhová spirála. Cílem práce je vymezit souvislosti mezi dluhovou spirálou a insolvenčí fyzických osob v ČR, zachytit její příčiny a důsledky, vývoj právní úpravy insolvenčního řízení a naznačit možnosti řešení a prevence. Předmětem zkoumání bude rovněž regionální rozložení insolvenčních řízení fyzických osob v ČR a jeho vztah k rozložení osob/domácností podle vybraného indikátoru ohrožení chudobou.

Osnova:

- Rešerše odborné literatury a dalších pramenů.
- Stanovení cílů práce a hypotézy, volba metod.
- Příčiny a důsledky zadluženosti domácností v České republice a její řešení.
- Exekuční řízení a jejich řešení.
- Insolvence fyzických osob a průzkum regionálního rozložení žádostí o oddlužení.
- Formulace závěrů a doporučení.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

JANATA, L. Kladivo na exekutora. Praha: Nuridius, 2014. 100 s. ISBN 978-80-87822-14-2.
JEŽEK, M. Jak vyvrát na exekuce. Brno: BizBooks, 2013. 104 s. ISBN 978-80-26500-70-4.
SCHELLEOVÁ, I. Exekuce. Ostrava: Key Publishing, 2008. 216 s. ISBN 978-80-87071-91-5.
SMRČKA, L. a kol. Insolvenční řízení: (očekávání, realita a budoucnost insolvenčního zákona). Praha: Professional Publishing, 2016. 304 s. ISBN 978-80-7431-151-2.
SMRČKA, L. Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu. Praha: C.H. Beck, 2010. 560 s. ISBN 978-80-7400-199-4.
SUTTON, G. Jak se zbavit dluhů: místo dluhů získejte dobrý kredit. Praha: Pragma, 2010. 240 s. ISBN 978-80-7349-129-1.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Ing. Ivana Kraftová, CSc.**
Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Datum zadání bakalářské práce: **2. září 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

---

doc. Ing. Romana Provazníková, Ph.D.
děkanka

Ing. Zdeněk Matěja, Ph.D.
vedoucí ústavu

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 6. 8. 2020

Leoš Baroň

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych rád touto cestou poděkoval doc. Ing. Ivaně Kraftové, CSc. za odborné vedení a podnětné cenné rady.

ANOTACE

Záměrem bakalářské práce je zmapování zadluženosti domácností v České republice. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. V první jsou zejména vymezeny relevantní pojmy zadluženost domácností a její měření dluhová spirála, exekuce a insolvence. Ve druhé části se analyzuje regionální rozložení podaných žádostí o oddlužení, věková struktura žadatelů o oddlužení a jejich rozdělení dle pohlaví. Pozornost je věnována také vývoji počtu podaných žádostí o oddlužení s ohledem na změny insolvenčního zákona. Byly analyzovány vztahy mezi 1) počtem podaných žádostí o oddlužení a mediánem hrubé mzdy v jednotlivých krajích; 2) mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a obecnou mírou nezaměstnanosti v jednotlivých okresech ČR; 3) mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a podílem osob v exekuci v jednotlivých okresech ČR a 4) mezi počtem žádostí o oddlužení a podílem osob se závazkem po splatnosti v registru SOLUS v jednotlivých okresech. V prvním případě nebyla zjištěna velmi silná korelace, ve druhém případě byla zaznamenána pouze střední silná pozitivní korelace, poslední dva vztahy vykazují velmi silnou korelaci mezi proměnnými.

KLÍČOVÁ SLOVA

zadluženost, dluhová spirála, exekuce, insolvence, půjčka, úvěr, oddlužení, bankrot, chudoba

TITLE

Debt Spiral and Insolvency of Individuals

ANNOTATION

This bachelor thesis aims to map household indebtedness in the Czech Republic. The thesis is divided into two parts: the first part contains in particular the definitions of the relevant terms, such as household indebtedness and its measurement, debt spiral, and debt enforcement and insolvency proceedings, while the second part contains an analysis of the regional distribution of applications for debt relief, age structure of the applicants for debt relief and their breakdown by gender. Attention is also paid to the development in the number of applications for debt relief filed in the light of the changes to the Insolvency Act. An analysis was made of the relationships between (1) the number of the applications for debt relief filed and the median of the gross salary in the individual regions; (2) the number of the applications for debt relief filed and the general unemployment rate in the individual districts of the Czech Republic; (3) the number of the applications for debt relief filed and the percentage of persons in respect of whom debt enforcement proceedings are pending in the individual districts of the Czech Republic and (4) the number of the applications for debt relief and the percentage of the persons whose overdue liabilities are entered in the SOLUS register in the individual districts of the Czech Republic. No very strong correlation has been found to exist in the first case, whereas only a moderately strong positive correlation has been observed in the second case. The last two relationships show a very strong correlation between the variables.

KEYWORDS

Indebtedness, execution proceedings, insolvency, loan, credit, debt relief, bankruptcy, poverty

Obsah

Úvod.....	12
1. Cíl a metodika práce	14
2. Dluh a neschopnost dluh splácet.....	16
2.1. Dluh a jeho vznik.....	16
2.2. Neschopnost splácet dluh.....	17
2.3. Zadluženost domácností	18
Rizikové faktory spotřebitelů a domácností v rámci dluhové problematiky	21
Měření zadluženosti domácností	22
2.4. Neschopnost splácet dluhy jako sociální problém.....	23
3. Dluhová spirála	26
3.1. Úvěry jako příčina dluhové spirály.....	27
3.2. Zákon o spotřebitelském úvěru jako nástroj ochrany domácností.....	30
4. Exekuce jako řešení zadlužení domácností	31
4.1. Exekuční titul	31
4.2. Charakteristika exekučního řízení	32
5. Úpadek a insolvenční řízení.....	34
5.1. Legislativní řešení úpadku dlužníka	34
5.2. Důvody a znaky úpadku dlužníka.....	35
5.3. Způsoby řešení úpadku	37
6. Chudoba a indikátory jejího měření.....	40
7. Analýza podaných žádostí o oddlužení	42
7.1. Obecná charakteristika žadatelů o oddlužení.....	42
7.2. Regionální rozložení žádostí o oddlužení	48
Závěr	55

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Průměrný věk v jednotlivých měsících od února do října roku 2019.....	46
Tabulka č. 2 – Počet podaných žádostí o oddlužení, počet obyvatel ve věku 15 – 65 let, medián hrubé mzdy v jednotlivých krajích ČR od července 2015 do června 2020.....	49
Tabulka č. 3 – Počet podaných žádostí v přepočtu na 1000 aktivních obyvatel a dlouhodobá míra nezaměstnanosti v jednotlivých okresech ČR.....	51

SEZNAM GRAFŮ

Graf číslo 1 – Objem poskytnutých dlouhodobých úvěrů domácnostem od roku 1993	19
Graf číslo 2 – Objem poskytnutých krátkodobých a střednědobých úvěrů domácnostem od roku 1993.....	20
Graf č. 3 - Vývoj podaných žádostí o oddlužení od roku 2008 do roku 2019.....	42
Graf č. 4 – Vývoj podaných žádostí o oddlužení v roce 2017.....	43
Graf č. 5 – Vývoj podaných žádostí o oddlužení v roce 2019.....	44
Graf č. 6 – Rozdělení žadatelů o oddlužení dle pohlaví.....	45
Graf č. 7 – Průměrný věk žadatelů o oddlužení v jednotlivých letech.....	46
Graf č. 8 – Četnost věku žadatelů o oddlužení.....	47

SEZNAM ZKRATEK

ČBA	Česká bankovní asociace
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
Exekuční řád	zákon 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti
Insolvenční zákon	zákon 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
Zákon o SÚ	zákon 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, v platném znění

Úvod

Problematika zadlužení osob a rodin je v České republice dlouhodobým tématem nejen ekonomickým, ale také problémem řešeným v rámci sociální práce. Samotné zadlužení není ještě zásadním problémem, nicméně právě dluhy a související propad ve vazbě na “další zadlužování” souvisí s rizikem předlužení osob a také domácností. Zadlužení jako takové, samo o sobě, nemusí jakkoliv negativně dopadat na běžné fungování osoby či domácnosti. Dokonce je možné, aby vznik dluhu byl za určitých společensko-ekonomických situací pro dlužníka a domácnost přínosem, a to s ohledem na využití velmi levných cizích zdrojů k pořízení investice či takových majetkových hodnot, které později nabývají pro domácnost na ceně a tvoří souhrn dalších využitelných aktiv domácnosti.

Bohužel však zadlužení nese v běžném životě takové situace, kdy na osoby a domácnosti dopadá negativně, buďto pouze v takové míře, že ještě nedochází k riziku vyloučení osob z běžného společensko-sociálního života, anebo již bohužel v takové míře, kdy negativní dopad pro osobu a domácnost lze spatřovat nejen na úrovni ekonomické, ale také na úrovni psychosociální.

V praxi tedy mohou nastat okolnosti, kdy je možno zadlužení a jeho nepřiměřenou míru rozhodovat vlastním uspořádáním ekonomických priorit domácnosti a aktivním řešením na úrovni restrukturalizace úvěru či na úrovni individuálních dohod s věřiteli nebo zajištění nadstandardních příjmů z dočasných zdrojů, jako jsou brigády, sezónní práce nebo odprodej nepotřebného majetku. Ovšem zásadním problémem v rámci běžného života jsou takové situace, kdy osoby a domácnosti již nejsou schopny zvládat své závazky v rámci předlužení, a to z toho důvodu, že se tyto osoby či rodiny ocitly v dluhové spirále, což vedlo k zásadnímu negativnímu dopadu do jejich života a běžného fungování, přičemž toto již nejsou schopny zhodnotit pouhým uspořádáním ekonomických priorit a vlastní množinou aktivit směřujících k řešení nepříznivé situace. Právě na tyto osoby a rodiny, respektive domácnosti je tato práce zaměřena.

V době zpracování této práce, dochází nejen v České republice, ale také v celé Evropě a na celém světě k ekonomickým problémům, které mají přímou souvislost s pandemickou situací způsobenou COVID 19. V rámci České republiky je tak nutno se připravit právě na ty sociálně-ekonomické situace, které s dluhovou spirálou a předlužeností souvisí, neboť de facto během jednoho měsíce došlo u mnoha osob a rodin k výpadku příjmů. To však není ještě celé riziko, neboť současná situace zcela reálně nese další negativní hospodářské dopady, a to předpokládanou recesi, zdražování, ztrátu podnikatelských příležitostí i

pracovních míst a vyšší míru nezaměstnanosti. Vláda samozřejmě vytváří programy na podporu fungování ekonomiky a také programy na podporu osob v této nelehké situaci, nicméně nutno konstatovat, že takové programy nejsou rozhodně “všemocné” a dá se tedy reálně očekávat, že náhlý pokles příjmů a příležitostí se dotkne mnoha osob, které získaly ekonomický blahobyt k zajištění své spotřeby při využití cizích zdrojů, které byly dlouhodobě poměrně dostupné a navíc také “levné”, měřeno ve vazbě na dlouhodobou ekonomickou stabilitu. Tato doba však rokem 2020 na delší dobu končí, a lze důvodně očekávat, že to sebou přinese vlnu osob a domácností v úpadku, tedy v situacích, kdy nebude možné z jejich strany hradit závazky.

Vzhledem k tomu, že jsem se v oblasti inkasa pohledávek a zadlužených domácností profesně pohyboval 18 let, tak mám s touto problematikou bohaté profesní zkušenosti, které budou samozřejmě využity i v této bakalářské práci, stejně jako specifické zkušenosti mých kolegů.

1. Cíl a metodika práce

Cílem bakalářské práce je vymezení souvislosti mezi dluhovou spirálou a insolvenčí fyzických osob v ČR, zachycení jejich příčin a důsledků. Předmětem zkoumání je i regionální rozložení podaných žádostí o oddlužení a verifikace platnosti zkoumaných hypotéz.

Účelem je vysvětlit, co to je “dluhová spirála”, jaké jsou její příčiny a hlavně také její možná řešení a východiska, neboť v současné době je zásadní mít návod na to, jak v takových situacích postupovat a jakých řešení je možné využít.

Právě proto je záměrem této práce zjistit a vysvětlit také legislativní rámec této problematiky, a to ve vazbě na zákon 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (dále „insolvenční zákon“) (ČR, 2006a), který je v platnosti od 1. 1. 2008. Dalším zájmem je zjistit, zda existují rozdíly „předlužených subjektů“ v jednotlivých regionech. Toto sociální poradenství je zásadní, neboť do dluhové spirály se velmi často dostávají osoby, které nemají dostatečnou míru finanční gramotnosti. Dostupnost relevantního poradenství je tak zásadním nástrojem prevence před naprostým ekonomickým úpadkem bez možnosti řešení. Práce je rozčleněna na dvě navazující části, a to na část teoretickou a část analytickou.

V rámci teoretické části jsou vymezeny pojmy důležité pro obsah práce a tato část tedy tvoří rámec pro analytickou část, která již zkoumá danou problematiku podle níže stanovené metodiky.

V rámci analytické části je zjišťován vývoj podaných žádostí o oddlužení od roku 2008 do června 2020, rozdělení žadatelů dle pohlaví, věková struktura žadatelů o oddlužení, průměrný věk žadatelů o oddlužení v jednotlivých letech. Je poukázáno i na odraz změn insolvenčního zákona v roce 2017 a 2019 s ohledem na počet podaných žádostí o oddlužení.

Český statistický úřad („dále ČSÚ“) uvádí medián hrubé mzdy pouze po jednotlivých krajích nikoliv po okresech. Proto vztah mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a průměrným mediánem hrubé mzdy v letech 2015 – 2019 v jednotlivých krajích je analyzován pomocí Spearmanova korelačního koeficientu. Pearsonův, kterým se analyzují tři vztahy, je vhodné používat při minimálně padesáti proměnných. To lze aplikovat u okresů, kterých je v České republice 77, ale nelze u krajů.

Pro výpočet Spearmanova korelačního koeficientu se uplatní vzorec:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n (ix - iy)^2}{n(n^2 - 1)} \quad (1)$$

Legenda:

r_s – Spearmanův korelační koeficient nabývající hodnoty v intervalu $\langle -1, 1 \rangle$

n – počet proměnných

i_x, i_y – pořadová čísla vzestupně uspořádaných hodnot proměnných X a Y

Pomocí Pearsonova korelačního koeficientu jsou hodnoceny souvislosti mezi proměnnými v jednotlivých okresech. Jsou analyzovány tři vztahy mezi 1) mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a obecnou mírou nezaměstnanosti; 2) mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a podílem osob v exekuci a 3) mezi počtem žádostí o oddlužení a podílem osob se závazkem po splatnosti v registru SOLUS v jednotlivých okresech ČR.

Pro výpočet Pearsonova korelačního koeficientu se uplatní vzorec:

$$r_{xy} = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{s_x * s_y} = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i y_i - \bar{x} \bar{y}}{s_x * s_y} \quad (2)$$

Legenda:

r_{xy} – Pearsonův korelační koeficient nabývající hodnoty v intervalu $\langle -1, 1 \rangle$

n – počet proměnných

x_i – proměnné x

y_i – proměnné y

$\bar{x}, \bar{y}$ – aritmetické průměry proměnných x, y

Pearsonův i Spearmanův korelační koeficient musí vyjít v intervalu $\langle -1, 1 \rangle$. Jestliže se hodnota blíží k jedné, tak zde existuje vysoká pozitivní korelace. To znamená, že při zvýšení jedné proměnné se zvýší i druhá proměnná. Při výsledku blížícím se mínus jedné mluvíme o vysoké negativní korelaci, tedy při růstu jedné veličiny druhá klesá. V případě, že se výpočet korelačních koeficientů blíží nule, pak je korelace proměnných nízká, resp. neexistuje mezi nimi korelace (Kubanová, 2004), (Doležalová, Pavelka, 2005).

Hodnocení stupně korelace bude stanoveno v bakalářské práci dle Evanse (1996), který ve své příručce uvedl pro absolutní hodnotu koeficientu r tyto závislosti:

- velmi slabá - $|r| \in (0; 0,19 \rangle$
- slabá - $|r| \in (0,19; 0,39 \rangle$
- střední - $|r| \in (0,39; 0,59 \rangle$
- silná - $|r| \in (0,59; 0,79 \rangle$
- velmi silná - $|r| \in (0,79; 1 \rangle$

2. Dluh a neschopnost dluh splácet

Tato kapitola je věnována teoretickému vymezení dluhové problematiky, a to ve vazbě na to, co to vlastně dluh je, jak vzniká a zda již vznik samotného dluhu má za všech okolností negativní dopad do osobní sféry dlužníka a domácností.

2.1. Dluh a jeho vznik

Dluh vzniká ve chvíli, kdy dojde k uzavření smlouvy, na základě které subjektu vzniká povinnost úhrady. V praxi lze definovat vznik dluhu na základě smlouvy o úvěru či půjčce, přičemž v rámci bankovní problematiky existuje mnoho typů úvěrů a půjček¹, ať už krátkodobých či dlouhodobých, půjček realizovaných formou kontokorentů či na základě čerpání úvěrové karty, dále úvěrů bez zajištění či se zástavou. V praxi existují také dluhy, které vyplývají z porušení legislativních povinností. Je tedy možno konstatovat, jak to uvádí například Hrdinková a Mati (2013), že základními instituty pro vznik dluhu je buďto porušení zákonem stanovené povinnosti, nebo podpis smlouvy. Dluh z povinnosti dané zákonem je například na zdravotním pojištění, daňové nedoplatky, nedoplatky z povinnosti k vyživované osobě, dluh vzniklý na neuhrazeném pojistném či za odpovědnost při provozu dopravních prostředků. Dluh vzniklý z podepsaných smluv zahrnuje dlužné nájemné, nedoplatky za spotřebu energií, nesplácené úvěry a půjčky, ale i nesplácené úvěry a půjčky - u nichž je ke splacení vyzván ručitel - nebo například nedoplatky, které vznikly na základě úkonů druhého z manželů.

Dluh je tedy určitá hodnota vyjádřená penězi, která je dlužníkovi (tedy tomu, kdo má povinnost hradit závazky) přičítána na jeho vrub s tím, že dlužník má povinnost tuto hodnotu zaplatit v době k tomu určené, tedy v době splatnosti. Dluh tedy může být logicky před splatností, právě splatný či již po splatnosti. Pokud dlužník má závazek uhradit v budoucnu, dluh sice existuje, ale jeho úhrada ještě není vykonatelná a věřitel se ještě (bez vzájemné dohody obou stran) nemůže domáhat uhrazení dluhu. Pokud již úhrada dluhu byla splatná, jedná se o již vykonatelný titul, který může být dle ustanovení ve smlouvě vymáhán soudně či mimosoudně podle ustanovení v uzavřené smlouvě.

---

¹ Úvěry řeší zákon č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru a půjčky zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

2.2. Neschopnost splácet dluh

Vznik dluhu nemusí mít však vždy negativní dopad do ekonomické sféry dlužníka. Například dluhy, které vznikají z důvodu pořízení nemovitosti k bydlení v přiměřené míře nelze označit za primárně negativní. Hodnocení vzniku dluhu a dopad jeho existence do ekonomické sféry dlužníka a jeho domácnosti je nutno posuzovat podle mnoha kritérií, a to ve vazbě na míru hodnoty, která byla pořízena na dluh, ve vazbě na cenu cizích zdrojů, to je například míru úroku či penále, a také ve vazbě na související veškerá rizika a skutečnosti podmínek úvěru.

Nelze tedy se samozřejmostí konstatovat, že pro dlužníka automaticky dluh znamená problém. Vznik dluhu sice může být pro jedince hodnocen jako ne zcela optimální, ale tento samotný fakt ještě nemusí vnést do života dlužníka a domácnosti žádný anebo zásadní problém.

Problém pro dlužníka a domácnost nastává v situaci, kdy není možno dluh splácet z důvodu zejména:

- výpadku příjmů zcela nebo částečně z důvodu situace na trhu práce,
- výpadku příjmů z důvodu úrazu či nemoci,
- ztráty dalšího příjmu v domácnosti,
- vzniku okolností, které sebou nesou okamžitou kumulaci veškerých dostupných prostředků (náhlé výdaje na léčbu, léky, náklady na opravy zcela nezbytných a zásadních havárií atd.),
- povinnosti splácet z důvodu ručení u jiného úvěru,
- absence pojištění proti riziku nemoci a ztráty zaměstnání při sjednávání úvěru.

Je tedy možno konstatovat, že existuje širší škála příčin, na základě kterých může vzniknout situace, kdy dlužník není schopen hradit své závazky, ať už z důvodu výpadku příjmů či naopak z důvodu navýšení náhlých nezbytných výdajů domácnosti. Mnoho lidí se také ocitá v problému z důvodu, že v dobré víře se stali ručiteli jinému dlužníkovi, který se buďto ocitl v situaci, kdy již nemůže dluh splácet, anebo dokonce se rozhodl vědomě, že jej splácet nebude, přičemž za těchto okolností spadá taková povinnost na ručitele. Ten sice může postupovat proti primárnímu dlužníkovi podle platných právních předpisů a vymáhat po něm tyto částky, což ovšem neodvrací povinnost splácet. Co se týká neschopnosti splácet, je nutno konstatovat, že tato vzniká právě i z rizika ručitelství. V mnoha případech je možné uvést, že rizikem je i absence sjednání takového pojištění, které pro dlužníka zajišťuje

ochranu v situacích, jako je právě nemoc, úraz a ztráta zaměstnání, kdy v praxi se jedná o pojištění a to podle míry ochrany obecně vyjádřených rizik (Schreilová, Skuhrová, 2017).

Co se týká vzniku neschopnosti splácet dluhy, zde se dá konstatovat, že z psychologického hlediska je možno rozdělit populaci na část, která „život na dluh“ bere jako součást moderního spotřebního života, přičemž tato část zpravidla využívá všech dostupných zdrojů, které se v rámci úvěrového trhu nabízí, jak ve vazbě na bankovní, tak také nebankovní sektor. Dále existuje část populace, která má k dluhům určitý respekt a „život na úvěr“ je něco, k čemu přistupuje s velkou opatrností a po pečlivém zvažování. Jsou dokonce lidé, pro které je dluh okolností traumatizující. Je zřejmé, že právě tento životní přístup pak zakládá určitý předpoklad k tomu, kdo může do dluhové pasti spadnout snáze a u koho naopak jsou takové předpoklady spíše mírnější (Smrčka, 2010). Nutno však konstatovat, že i u skupiny obezřetných osob takové nebezpečí hrozí, a to právě ve vazbě na nesprávné rozhodnutí, které se týká ručitelství. Ruku v ruce s postupem dlužníků a jejich počínáním v rámci vzniku dluhů, jde také o zadlužení domácností, kterému je věnována následující subkapitola.

2.3. Zadluženost domácností

Zadluženost domácností existovala a byla v jistém slova smyslu měřitelná již v době do listopadu 1989, nicméně vzhledem k tehdejšímu centrálnímu řízení ekonomiky, a to jak bankovního sektoru, tak zaměstnanosti, nebylo zcela reálné, aby došlo k takové míře předlužení, která by zcela ochromila domácnost a její fungování.

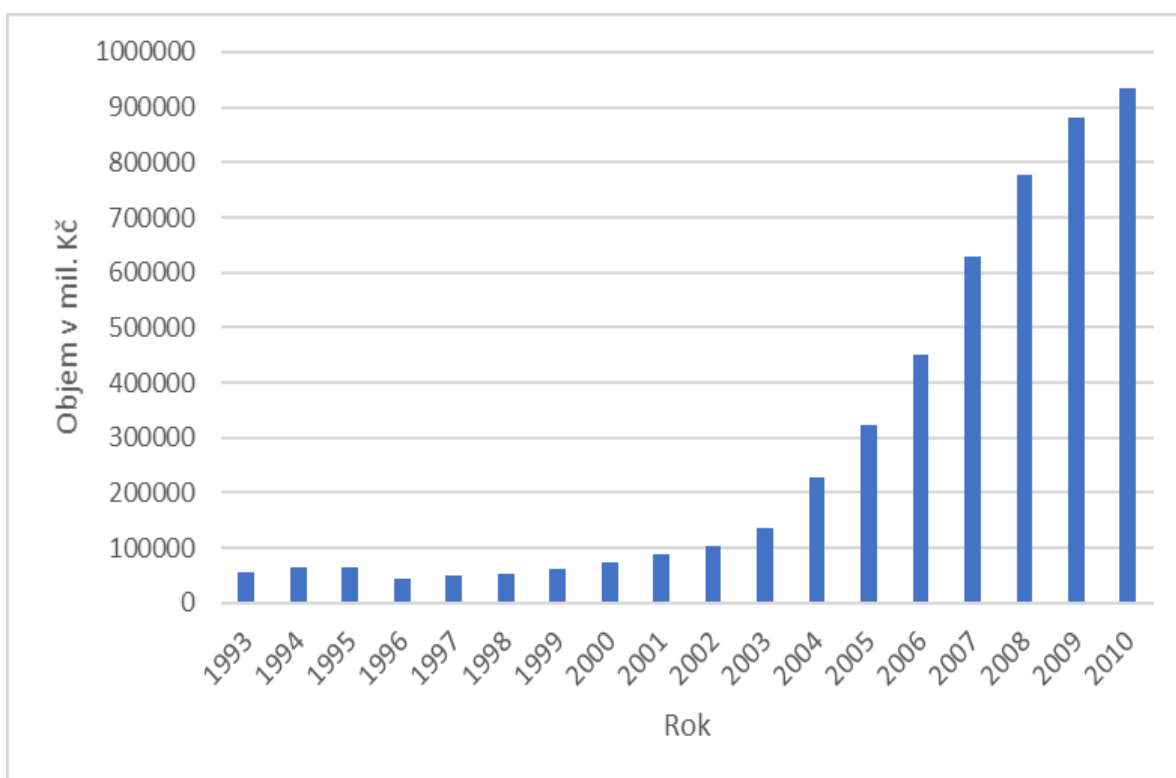
Vznik tržní ekonomiky přinesl v tomto ohledu změny, nejenom v České republice, ale postupně v celém bývalém “východním bloku”. Od roku 1990 tedy ruku v ruce s tržní ekonomikou začíná existovat pružný sektor poskytovatelů úvěrů, jak bankovních, tak také nebankovních, dochází k výrazným změnám na trhu zaměstnanosti a současně také dochází například i ke změnám v rámci systému zdravotnictví. Nutno konstatovat, že trvalo asi deset let, než se tržní ekonomika stala standardní součástí života společnosti zhruba v takové podobě, jako ji známe dnes. První roky po pádu totalitního režimu byly určitým boomem v čerpání úvěrů, neboť fyzické osoby začínaly podnikat, začaly také investovat, pořizovat nemovitosti a využívaly možnosti pořizovat věci spotřeby takového charakteru, které dříve nebylo možno na trhu jednoduše pořídit. Kolem roku 2000 již lidé, s ohledem na vývoj hospodářství a mnohé obtíže na trhu práce, byli opatrnější a v rámci toho byly také méně dostupné úvěry, neboť banky byly velmi obezřetné. V těchto letech ještě ani nebylo natolik

rozšířené čerpání hypoték tak, jak tomu bylo po zásadním snížení úrokových sazeb u bankovních úvěrů cca v roce 2009 a 2010 (Smrčka, 2010).

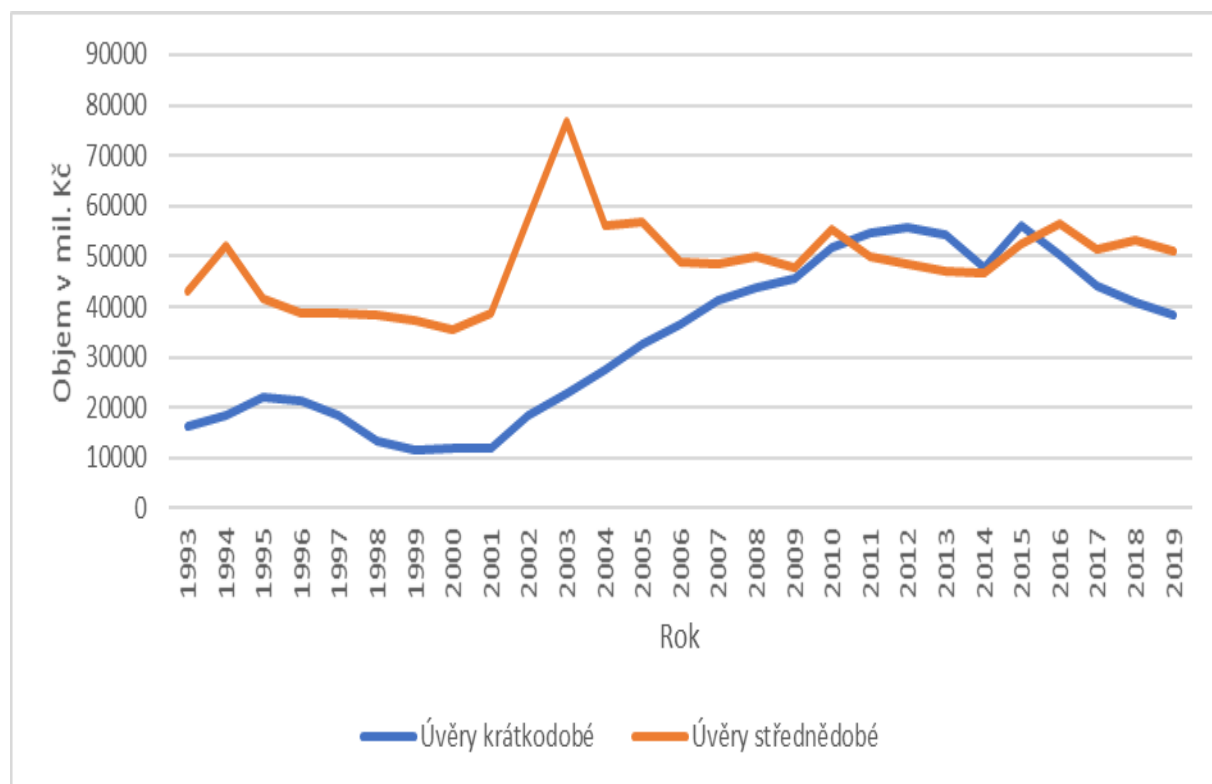
Zhruba od roku 1996 dochází k nárůstu dlouhodobých úvěrů, jak vyplývá z grafu číslo 1. Nárůst byl zpočátku pozvolný, ale od roku 2004 roste strměji. Nejvíce se roční objem zvýšil oproti předchozímu v roce 2007. Při porovnání grafů číslo 1 a 2 je zřejmé, že na rozdíl od krátkodobých (splacené do jednoho roku) a střednědobých (se splatností od jednoho do čtyř let) úvěrů dlouhodobé narůstají neustále. Střednědobých bylo poskytnuto nejvíce v roce 2003, v následujícím roce ale objem klesl a od té doby se drží na přibližně stejných hodnotách. Krátkodobé úvěry, jak ukazuje graf číslo 2, od roku 2015 klesají.

Graf číslo 1 – Objem poskytnutých dlouhodobých úvěrů domácnostem od roku 1993

Zdroj: ČNB, 2020

Graf číslo 2 – Objem poskytnutých krátkodobých a střednědobých úvěrů domácnostem od roku 1993

Zdroj: ČNB, 2020

Jak již vyplynulo z výše uvedeného, nelze konstatovat, že úpadek musí nutně nastat pouze z důvodu čerpání úvěru. Mnoho lidí v této době začalo podnikat, registrovalo se jako plátce daně z přidané hodnoty či daně spotřební a mnoho podnikatelských subjektů v této době uzavíralo smlouvy s nedůvěryhodnými či nečestnými partnery, přičemž pro mnoho z nich toto mělo následně vliv na ekonomické fungování. Mnoho subjektů, podnikajících jako osoby samostatně výdělečně činné, totiž v úpadku skončilo například z důvodu nevymahatelných závazků z podnikání, a to například i z těch, z nichž byla odvedena daň z přidané hodnoty či daň spotřební. Samozřejmě, že podnikatelská rizika ovlivňují fungování domácností i dnes, standardně tam, kde jde o domácnosti osob samostatně výdělečně činných, ale i u společníků právnických osob, kteří v rámci specifických úkonů právnických osob ručí svým vlastním majetkem (například čerpání kontokorentu u právnické osoby).

Existuje výčet řady případů, které vedly k zadlužení domácností, a to například za situace, kdy subjekty provedly spotřebu hrazenou ve formě nízkých záloh, kterou následně nebyly schopny zaplatit. Běžné byly například případy odběru energií, které zásadně převyšovaly hrazené zálohy, či poplatky za nájemné bytů atd. Takové případy vedly a samozřejmě stále

vedou primárně k omezení dodávek a zrušení nájemních vztahů, ale následně (za situace, že nedojde k úhradě na základě dohody) také k zahájení procesu vymáhání pohledávky (Smrčka, 2010).

Rizikové faktory spotřebitelů a domácností v rámci dluhové problematiky

Ačkoliv dluhy nyní mohou vzniknout na základě různých úkonů a vlivem mnoha faktorů, zpravidla nejčastějším důvodem, který vede k zadlužení a případnému následnému předlužení, je čerpání úvěrů, ať už v rámci sektoru bankovního, tak i sektoru nebankovního.

Vypovídající hodnotu o chování spotřebitelů a o rizikových faktorech spotřebitelského chování v rámci úvěrového čerpání, přinesl průzkum, který v únoru 2019 provedla Česká bankovní asociace prostřednictvím agentury SC&C (ČBA, 2019). Z tohoto průzkumu vyplynulo, že více jak polovina osob ve věku od 18 do 79 let má zkušenosti s pořízováním věcí spotřeby čerpáním úvěru, přičemž z těchto respondentů činilo plných 65 % těch, kteří mají stále nesplacený úvěr. V rámci tohoto výzkumu také agentura sledovala existenci faktorů, které zvyšují nemožnost splácet úvěr nebo podporují riziko možnosti předlužení. Respondenti odpovídali i z jakého důvodu využívají úvěry. Nejčastěji se v odpovědích objevovalo pořízení automobilu nebo spotřební elektroniky či rekonstrukce bytu. Naopak nejméně jsou úvěry využívány pro nákup sportovního vybavení či na vzdělání.

Za taková riziková jednání v rámci počínání spotřebitelů lze označit:

- hrazení jednoho úvěru jiným úvěrem a řešení neschopnosti splácet hledáním dalšího úročeného cizího zdroje,
- kumulace více úvěrů (nejčastěji 3 a více),
- čerpání úvěru i za situace, kdy spotřebitel nemá dostatek financí na běžné výdaje a splácení,
- zkreslování údajů o příjmech a výdajích pro poskytovatele úvěru,
- důvodem spotřeby jsou zážitky a zájmy, tedy věci bez dlouhodobé užitné hodnoty (dovolená, sportovní či kulturní zážitky atd.),
- čerpání z takových cizích zdrojů, u kterých je zcela nepřiměřený, tedy nadprůměrný úrok,
- čerpání úvěru i v takové situaci, kdy spotřebiteli muselo být zřejmé riziko změn v jeho ekonomické situaci (očekávané snížení příjmů z podnikatelské činnosti, problémy s ekonomickou stabilitou zdroje příjmů, narození dítěte a pokles příjmů z důvodu rodičovské dovolené, dlouhodobé zdravotní problémy hrozící delší nemocí),

Tak, jak se projevuje rizikové chování konkrétních spotřebitelů, tak tato rizika následně dopadají na jednotlivé domácnosti v rámci jejich zadlužení a tedy schopnosti splácet a de facto fungovat v běžných ekonomicko-sociálních podmínkách. Zadlužení domácností pak nemá vliv pouze na spotřebitele, kteří činí rozhodnutí v rámci vlastního hospodaření, ale také například na děti, které mohou být v případě zvýšeného zatížení domácnostmi splátkami kráceny na možnostech volnočasového vzdělávání či aktivit.

Téma zadlužení domácností je tedy sledováno s ohledem na ekonomické chování spotřebitelů a také ekonomický vývoj postupů bankovního sektoru, ale také je sledováno ve vazbě na vznikající sociální problémy, které je následně zapotřebí řešit v rámci sociální práce. V rámci ní nedojde sice k úhradám nedoplatků či k pomoci se splácením, nicméně v rámci dluhového poradenství a v rámci preventivních postupů pak probíhá pomoc týkající se řešení konkrétních dluhů, zamezení vyloučení z běžného života, a to zejména u nezletilých dětí bez vlastních příjmů a možnosti si je obstarat (Smrčka, 2010).

Měření zadluženosti domácností

Vzhledem k tomu, že měření zadluženosti domácností je zásadní pro posuzování různých ekonomických aspektů, je zapotřebí aplikovat při měření zadluženosti specifické metody, které podávají relevantní informace o míře zadlužení domácností ve vazbě na míru dluhových povinností a jejich vlastních aktiv či ve vazbě na disponibilní důchody.

V rámci měření se v praxi užívají tři specifické metody, jak uvádí například Smrčka (2010).

První metoda, která podává informaci o schopnosti domácností uhradit jednorázově veškerý svůj dluh bez využití movitého a nemovitého majetku. Je založena na určení podílu výše přijatých úvěrů a finančního majetku domácnosti, do kterého patří například podílové listy a peníze.

Uplatní se zde vzorec:

$$Z_1 = \frac{U}{M} * 100 \quad (3)$$

Legenda:

Z_1 – zadlužení domácnosti v %

U – přijaté úvěry domácnosti v Kč

M – finanční majetek domácnosti v Kč

Druhá metoda se týká určení podílu veškerých měsíčních příjmů po odečtení daní, kterou musí domácnost vynaložit na splácení jak jistiny, tak souvisejících úroků.

Tato metoda pracuje s výpočtem, který je dán podílem měsíčních splátek úvěru a disponibilního důchodu, který je tvořen celkovým objemem finančních měsíčních příjmů

domácnosti. To znamená, že když má domácnost například čistý měsíční příjem 45 000 Kč a splátky úvěrů v daném měsíci činí 30 000 Kč, tak zadlužení domácnosti vychází dle vzorce 2 66,7 %.

Uplatní se vzorec:

$$Z_2 = \frac{DS}{YD} * 100 \quad (4)$$

Legenda:

Z_2 – zadlužení domácnosti v %

DS – měsíční splátky domácnosti v Kč (splátka jistiny + úroky z úvěrů domácnosti)

YD – měsíční disponibilní důchod domácnosti v Kč (celkové finanční příjmy domácnosti po odečtení daní)

Třetí metoda je postavena na tom, že porovnává celkový objem přijatých úvěrů k ročnímu disponibilnímu důchodu domácnosti. Jestliže domácnost má roční příjem například 600 000 Kč a hodnota úvěrů včetně úroků je 800 000 Kč, pak míra zadlužení činí 133,33%. Co to znamená? V případě, že by domácnost veškeré příjmy dávala pouze na splátky úvěrů a nic neutratila, tak za rok a čtyři měsíce by se zbavila všech svých závazků.

Uplatní se vzorec:

$$Z_3 = \frac{UD}{YDR} * 100 \quad (5)$$

Legenda:

Z_3 – zadlužení domácnosti v %

UD – přijaté úvěry domácnosti v Kč včetně úroků

YDR – roční disponibilní důchod domácnosti v Kč

2.4. Neschopnost splácet dluhy jako sociální problém

Jak už bylo nastíněno výše, tak neschopnost splácet dluhy může dopadat na jedince či jeho rodinu v mnoha ohledech, ať už se jedná v rovině psychosociální, kdy jedinec vnímá situaci jako ohrožení a pociťuje úzkost, fyzický i psychický nekomfort, obavy, což často může vést ke vzniku nemoci, traumatu či v mnoha případech také k sebevražednému jednání či návyku na alkohol nebo návykové látky. Některé osoby mohou mít sklony k trestné činnosti či prostituci proto, aby si obstaraly takovou činností finanční prostředky.

Dluhy a předlužení má dle Skvojasové (2017) vliv na psychickou stránku člověka, který může být více náchylný k depresím a jiným psychickým onemocněním. Předlužení je dosaženo v případě, že splátky půjček a úvěrů jsou vyšší než 50 % veškerých příjmů

domácností (Skovajsová, 2017). V praxi to znamená, že jestliže měsíční příjem domácnosti činí 60 000 Kč a splátky úvěry jsou vyšší než 30 000 Kč, tak dochází k předlužení.

V případě společenském může dojít zčásti či zcela k vyloučení osob z běžného života společnosti. Míra stresu a také dopad do osobní sféry konkrétního dlužníka či celé domácnosti totiž záleží samozřejmě na mnoha aspektech, kterými jsou dle Smrčky (2010) například:

- míra zadlužení domácnosti ve vazbě na dosahované příjmy,
- objem obvyklých potřeb domácnosti ve vazbě na jeho jednotlivé členy,
- míra nutné redukce těchto obvyklých potřeb,
- objem nutných životních nákladů za zabezpečení zdraví a výživy i bydlení,
- věková struktura nezaopatřených dětí a jejich dosavadní studijní a vzdělávací návyky,
- typ a velikost obydlí,
- nutnost dojíždění za prací.

Zcela jistě lze najít ještě další proměnné a další ukazatele, které poskytnou pohled na to, jakým způsobem je možno sledovat dopad zadlužení na domácnost a její členy a tedy i vyjádření míry sociálního problému. Samozřejmě, že problém předlužení jinak prožívá rodina, která má 4 děti ve školním věku, nemá prarodiče a všechny 4 děti se věnují jachtingu na úrovni republikové a evropské (takový případ je znám z praxe) a zcela odlišně toto dopadne na domácnost s jedním dítětem, které je maximálně v rámci svých potřeb sponzorováno prarodiči ve smyslu zálib, koníčků, vzdělávání atd.

Vzhledem k tomu, že v rámci sociální práce neexistuje možnost odstranění primárního (spouštěcího) problému, tedy odstranění či zaplacení dluhu, vzniká pro dlužníky a domácnosti jako podpora a pomoc již sociální poradenství, které je charakteristické používáním speciálních postupů, jejichž cílem je změna a ovlivnění uvažování a jednání člověka, který se ocitl v nepříznivé sociální situaci, kterou nedokáže či nemůže řešit vlastními silami či za pomoci jeho blízkých osob (Matoušek, 2003). Podle této definice sociálního poradenství platí tedy, že jde zejména o podporu člověka při řešení jeho nekomfortní situace, nikoliv o přebírání zodpovědnosti za danou situaci.

Také například Gabura (2005) uvádí, že základní specifika sociálního poradenství spočívají ve vztahu klientů a terapeuta, který usiluje v rámci sociálního poradenství o růst zralosti a také lepšího uplatnění klienta, a to zejména v tom, aby se efektivněji a pro něj přínosněji zařadil do běžného života a vyrovnával se s problémy, které život přináší. V rámci poradenství pak hledá terapeut takové možnosti, které využívá k tomu, aby byl klient maximálně samostatný a soběstačný při řešení problémů, tedy byl svébytný ve svém rozhodování a počínání a přitom aby v životě v rámci sounáležitosti se společností zažíval

vyšší komfort než doposud. Tato definice de facto spočívá v biblickém učení „lovení ryb“ nikoli jejich chytání.

Speciální poradenství, které se týká dluhů, subjektů a domácností, tedy zahrnuje hledání možností při dohodách s věřiteli, podání žádostí o umožnění insolvence, hledání možných zdrojů pro úhradu dluhů, možnosti sjednání splátkových kalendářů atd. Poradenství se také zaměřuje na jednotlivé členy domácnosti, zejména pak na ty, kteří mají zvýšené náklady na život z důvodu zdraví a potřebné výživy a následně je také zaměřena na nezletilé děti v tom smyslu, aby daná situace měla co nejmírnější dopad na jejich život a nepřinesla stigma související se sociálním vyloučením. U osob, které jsou dotčeny takovou negativní situací, se objevuje stres (který se se zvyšováním dluhového zatížení zvyšuje), mohou se objevit problémy s vycházením z domu, docházením do práce či školy, osoby se bojí styku s jinými osobami atd. V mnoha případech je často zjištěna nespavost, úzkostné stavy, výkyvy nálad, výkyvy váhy, sklony k alkoholu, kouření či užívání návykových látek, zvažování trestné činnosti, u dětí náchylnost vstupu do „pochybných part“, snaha vydělat peníze například prostitucí, snížení školního prospěchu atd.

Psychické a sociální problémy jdou u dotčených osob ruku v ruce a vzájemně se často podmiňují a ovlivňují.

3. Dluhová spirála

Pojem „dluhová spirála” je velmi často zaměňován také s pojmem „dluhová past”. Je to název pro takovou situaci, kdy dochází k postupnému zadlužování spotřebitele, tedy konkrétní osoby či celé domácnosti, přičemž zvyšující se míra zadlužení v důsledku zvyšování celkového objemu dluhů vede k neschopnosti dluhy splácet. Může se jednat o zvyšování jistiny i úroku, neboť navýšení povinnosti splácet například o úroky z prodlení může vést k neschopnosti splácet další úvěry a plnit další platební povinnosti.

Dluhová spirála je tedy stav, kde je subjekt předlužen, přičemž například Matoušek et al. (2013) konstatuje, že jde o situaci dlužníka, který není schopen splácet své závazky. V praxi se jedná zejména o situaci, kdy se dlužník “propadá” do dluhů stále intenzivněji, neboť se zvyšujícím se tlakem z důvodu nemožnosti uhradit některé své závazky, využívá dostupných možností k tomu, aby načerpal opět na dluh prostředky na zaplacení stávajících závazků, tudíž se zvyšuje nejen objem jeho dluhů a půjčených prostředků, ale zvyšuje se také úrokové zatížení dlužníka, neboť každým dalším dluhem roste objem úroků, které dlužník musí zaplatit navíc. Zpravidla v praxi platí, že dlužník, který má větší množství úvěrů již není zpravidla schopen čerpat úvěry od klasických bankovních subjektů, ale využívá nejdříve nebankovní společnosti, které na úvěrovém trhu korektně fungují. Ovšem až vyčerpá možnosti poskytnutí úvěrů i od těchto společností, zpravidla se uchyluje k subjektům, které působí již mimo tento trh a půjčují peníze za zcela nevýhodných podmínek, které mohou mít pro dlužníka a jeho osobní sféru zcela fatální dopad. Ne vždy se obejde následné vymáhání pohledávek od takových věřitelů bez situací, které jsou pro dlužníka velmi emočně zatěžující (a mnohdy i pro jeho rodinu). V praxi jsou známé takové praktiky, jako jsou noční návštěvy věřitelů, olepování dveří bytu či domu s výzvou k úhradě, volání do zaměstnání a návštěvy tam, obtěžování rodinných příslušníků atd.

Vznik dluhové spirály může být však dán například i postupem exekutora v rámci uplatňování jeho vlastních nároků vůči dlužníkovi, proti čemuž se však staví odborná právní veřejnost, a to například v řešené kárné žalobě na exekutora (Nejvyšší správní soud, 2018), kdy Nejvyšší správní soud v Rozhodnutí č.j. 14 Kse 1/2018-114 uvádí, že nelze paušálně uznat jako vhodné, a tedy ospravedlnit exekutora v tom, aby své existující nároky uspokojoval cestou „nejlehčího odporu“, totiž vydáváním rozhodnutí o nákladech exekuce s předpokladem, že povinní se nebudou včas bránit. V rozporu se smyslem insolvenčního řízení, jímž je oddlužení, totiž přivádí exekutoři takovým postupem dlužníky zpět do dluhové spirály. Zákon jistě nesvěřuje exekutorům pravomoc vydávat rozhodnutí jen proto, aby se

mohli díky této pravomoci dostat do lepší pozice než ostatní věřitelé v insolvenčním řízení (ČR, 2006a). Z rozhodnutí (Nejvyšší správní soud, 2018) je zcela patrné, že stát má zájem na eliminaci případů, kdy se lidé do dluhové spirály dostanou.

Dopad dluhové spirály prohlubuje výši dluhů a omezení finančních prostředků pro výživu dlužníka a jeho rodiny a ruku v ruce s výší „nabalujících se úroků“ také snižuje možné prostředky pro úhradu primárních dluhů, které dlužník měl a na jejichž úhradu čerpal na dluh další prostředky. Schopnost splácet své závazky tak v konečném důsledku, ve vazbě na vznik dluhové spirály, zásadně klesá a dlužník se dostává do situace, kdy ani není schopen hradit náklady na bydlení, na zdravotní péči, náklady na aktivity dětí, jídlo či ošacení atd. Velmi často se kolem takového dlužníka vytvoří i okruh fyzických osob, kterým dlužník dluží peníze na základě konkrétního osobního vztahu a velmi často dojde k ukončení přátelství či rodinným rozepřím právě z důvodu neschopnosti dluhy blízkým osobám splatit.

Velkým problémem se jeví i hazardní hry a sázky. V příloze A je uveden odstrašující skutečný případ týkající se právě hazardních her. Druhý skutečný případ uvedený v příloze A se týká tragického konce zadlužení.

3.1. Úvěry jako příčina dluhové spirály

Mezi nástroje dluhové spirály lze zařadit „nerozumné“ bankovní a nebankovní úvěry². Za nerozumné úvěry lze označit ty, které dlužník čerpá na věci bez užitné hodnoty a za nevýhodných podmínek, anebo v situaci, kdy lze rozumně předpokládat, že může v budoucnu mít problémy se splácením úvěru. Nevýhodné úvěry jsou také ty, u nichž dlužník nesjedná spolu s čerpáním také jejich pojištění v případě nepříznivých životních okolností, jako jsou onemocnění, ztráta zaměstnání atd.

Každá splátka úvěru snižuje objem prostředků, které má osoba či domácnost k dispozici pro každodenní život, pro běžné i náhlé výdaje. V praxi mohou vzniknout okolnosti, kdy je pro rodinu úvěr de facto výhodný, protože rodina může výhodně investovat a naopak velmi levně čerpat zdroje od banky, takže je stále v situaci, kdy na svůj úvěr má prostředky k jednorázovému doplacení. Takto ale spíše uvažují lidé znalí finančního trhu nebo lidé, kteří pravidelně využívají péče určitého finančního poradce a aktivně využívají možností, které v daném ekonomickém prostředí investiční i bankovní trh nabízí. Bohužel takových lidí

---

² Úvěry řeší zákon č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru a půjčky zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

respektive domácností není příliš mnoho a stále je více těch, které čerpané úvěry nepřiměřeně zadlužují.

Co se týká definice úvěru, lze konstatovat, že se jedná o stav, kdy klient obdrží od poskytovatele úvěru sjednanou finanční částku, kterou následně splácí dohodnutým způsobem. Peněžní úvěry se dělí na úvěry vyplacené hotovostně a na úvěry vyplacené bezhotovostně, kdy je sjednaná částka zaslána klientovi na účet (Rejnuš, 2014).

Co se týká úvěrů v současně sociálně-ekonomické situaci a ve vazbě na trh s nemovitostmi je nutno přístup k úvěrům nastavit de facto racionálně a ve vazbě na konečný efekt čerpaného úvěru. Ne vždy je úvěr nevýhodný a zbytečný, zejména v případě úvěrů na bydlení, kdy se nedá předpokládat, že lidé při vstupu do aktivního ekonomického života budou disponovat s prostředky na zakoupení vlastního bydlení z „hotových prostředků“.

Dluhy se dají rozdělit na „dobré“ a „špatné“. *„Dobry dluh znamená, že za vás dlužnou částku splácí někdo jiný. Výborným příkladem dobrého dluhu je investiční úvěr na pořízení nemovitosti, kdy příjmy z nájemného pokrývají splátky hypotéky a s tím spojených výdajů“* (Sutton, 2010, s. 23). *„Špatný dluh musíme splácet sami. Kreditní karty, půjčky na auto, spotřebitelské úvěry a hypotéky na vlastní bydlení jsou příkladem špatných dluhů. Některé špatné dluhy jsou lepší než jiné špatné dluhy. Například pořízení vlastního bydlení je ve většině případů lepší než půjčka na auto. A pokud netvrdíme, že byste neměli kupovat vlastní bydlení na úvěr z kreditní karty, musíte mít na paměti, že hypotéka je špatný dluh, protože ji musíte splácet sami. Špatné dluhy vysávají peníze z vaší peněženky a vy jste chudší a chudší“* (Sutton, 2010, s. 23,24). Co se týká nejčastějšího využívání typů úvěrových produktů, tak domácnosti využívají u finančních institucí zejména kontokorentní, hypoteční, spotřebitelské úvěry.

Kontokorentní úvěr čerpá klient tím, že může přecházet na vlastním účtu do debetu, to znamená, že může ze svého účtu platit i v případě, kdy tam nemá dostatečné své vlastní peněžní prostředky. Maximální výše debetu je dána úvěrovým rámcem. Banka poskytne tento úvěr na základě uzavřené smlouvy s klientem. Smlouva obsahuje podmínky úvěrového rámce, dohodnutý úvěrový rámec, splatnost úvěru, výše a způsob určení úrokové sazby a v některých případech i zajištění (Dvořák, 2005).

Hypoteční úvěry patří mezi skupinu dlouhodobých peněžních úvěrů, jejichž podmínkou schválení je provedení zástavního práva na nemovitý majetek. K žádostem o hypoteční úvěr musí být tudíž přiloženy doklady, které potvrzují jejich vlastnictví nemovitosti. Banka

následně provede odhad ceny nemovitosti a zjistí, zda není na nemovitosti jiné zástavní právo nebo věcné břemeno. Než dojde k vyplacení peněžní částky, požaduje banka splnění dalších podmínek, např., zanesení vkladu zástavního práva do katastru nemovitostí nebo pojištění nemovitostí. (Rejnuš, 2014). U hypoték je nutno počítat s vývojem úrokové sazby, která se v čase mění s ohledem na vývoj ekonomiky a také s ohledem na vývoj hypotéčního trhu a ceny nemovitostí. Fixace úrokové sazby probíhá pro různá období a toto „fixační období“ pak ovlivní výši konkrétní hypotéční splátky pro období „od fixace do fixace“. U hypotéky je nutno zvažovat, zda bude domácnost schopna hradit nejen hypotéku jako takovou, ale také související výdaje na bydlení, a to zejména prostředky na fond oprav nemovitosti, které zřizuje společenství vlastníků, energie atd.

Hypoteční úvěry se rozlišují na hypoteční úvěr na výstavbu, opravu nebo pořízení nemovitosti a na tzv. „americkou hypotéku“. Hypoteční úvěr na výstavbu, pořízení nebo opravu nemovitosti je poskytován účelově a zpravidla má nižší úroky než tzv. americká hypotéka, u které žadatel nemusí dokládat účel úvěru a může ho použít na cokoliv dle vlastního uvážení. Úroky jsou zde ale mnohem vyšší a částka úvěru oproti hodnotě zastavené nemovitosti se pohybuje kolem 50 % - 60 % (Rejnuš, 2014).

Spotřebitelské úvěry už dle názvu slouží ke krytí spotřebních výdajů. Rozdělujeme je na účelové a neúčelové, kdy poskytovatel úvěru nepožaduje od klienta informaci, k jakému účelu bude úvěr použit. Účelové úvěry jsou poskytovány na financování určitých spotřebních předmětů (Dvořák, 2005).

Finanční leasing je forma pronájmu, kdy mezi prodejce a kupujícího vstupuje leasingová společnost. Ta zaplatí prodejci kupní cenu a předmět pronajme konečnému uživateli. Ten platí dohodnuté splátky dle smlouvy a po ukončení splátek odkoupí předmět za zůstatkovou cenu a stává se vlastníkem (Rejnuš, 2014). I tyto splátky zvyšují zadluženost domácností, proto jsou uváděny v této subkapitole.

Kromě bankovních institucí nabízí spotřebitelské úvěry a finanční leasing mnoho společností, které ale musí být zaregistrovány u České národní banky. K 30. září 2018 bylo registrováno 157 společností (ČNB, 2018). Mezi nejznámější poskytovatele nebankovních úvěrů patří ESSOX s.r.o., Provident Financial s.r.o., Cofidis s.r.o., Home Credit a.s., PROFI CREDIT CZECH a.s., SMART Capital a.s., Zaplo Finance s.r.o. a Zonky s.r.o.

3.2. Zákon o spotřebitelském úvěru jako nástroj ochrany domácností

Dne 1. prosince 2016 nabyl účinnosti zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, v platném znění, (dále „zákon o SÚ“), který má za cíl v rámci legislativního prostředí České republiky chránit spotřebitele před lichváři, nekalými a podvodnými praktikami některých poskytovatelů úvěrů. Takové praktiky byly dříve zjišťovány v praxi, a proto na ně bylo legislativou reagováno. Nelze sice konstatovat, že by se ze společnosti zcela vymýtila možnost „rizikově či zcela nevýhodně“ si půjčit peníze, ale bylo dosaženo alespoň toho, že se subjekty s takovými praktikami dostaly mimo ty, na které by bylo možno pohlížet jako na relevantní poskytovatele finančních prostředků na úvěr (ČR, 2016).

V zákoně o SÚ jsou zpracovány příslušné předpisy Evropské unie. Poskytovatelé spotřebitelských úvěrů musí být registrováni u České národní banky a jejich počáteční kapitál musí činit minimálně 20 000 000 Kč. U ČNB jsou povinni být registrováni i zprostředkovatelé úvěrů, kteří jsou bezúhonní, s minimálně středoškolským vzděláním. K zaplacení úvěru nelze použít směnku. Zákon o SÚ zakazuje poskytovatelům spotřebitelských úvěrů používat telefonní linky s vyšší než běžnou cenou hovoru, neboť dříve nabídky s podmínkou volání na tyto linky nabízející půjčku byla často podvodná a lidé se dostali do ještě větších finančních problémů a žádný úvěr nezískali.

Poskytovatelé spotřebitelských úvěrů jsou povinni před uzavřením smlouvy o půjčce prověřit bonitu klienta. Jestliže by to neudělali a následně by z důvodu řádného splacení došlo k soudnímu jednání, tak by soud mohl rozhodnout, že klient je povinen uhradit pouze jistinu formou splátek pro něho dostupných – to znamená i např. 100 Kč měsíčně.

Zákon o SÚ pamatoval i na výkon zástavního práva. Věřitel může zpeněžit zástavu až po 6 měsících, kdy započítí výkonu oznámil dlužníkovi. V té době nesmí dlužníkovi bránit v prodeji zástavy za účelem splacení dluhu.

4. Exekuce jako řešení zadlužení domácností

V případě, že dlužník není schopen hradit své závazky věřitelům, ani existují-li v jeho případě pohledávky po splatnosti, může být jeho dluh předmětem exekuce. Procesem exekuce se myslí výkon vymáhání úhrady dluhů, a to zajištěním prostředků dlužníka na úhradu dluhů, které jsou předmětem exekuce. Konkrétní dlužník může být v situaci, kdy je na něj uvalena exekuce pro neplacení více závazků, přičemž je s ním nezávisle na sobě vedeno více exekucí. Vymáhání dluhů se neděje v České republice nekoordinovaně a ve vazbě na subjektivní nástroje a postupy exekutorů, ale je legislativně upraveno zákonem 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, v platném znění (dále „exekuční řád“). V současné době je problematika exekucí a také osob v exekucích diskutována v právních kruzích ve vazbě na sociální práci a na ochranu osob v tíživé životní situaci.

4.1. Exekuční titul

Pro výkon exekuce je zásadní exekuční titul a jeho relevantnost, přičemž se jedná o podklad, který svědčí o tom, že dluh vznikl a že věřiteli je přiznáno právo na jeho zaplacení. Exekučním titulem je dle ustanovení § 40 exekučního řádu (ČR, 2001)

„a) vykonatelné rozhodnutí soudu nebo exekutora, pokud přiznává právo, zavazuje k povinnosti nebo postihuje majetek,

b) vykonatelné rozhodnutí soudu a jiného orgánu činného v trestním řízení, pokud přiznává právo nebo postihuje majetek,

c) vykonatelný rozhodčí nález,

d) notářský zápis se svolením k vykonatelnosti sepsaný podle zvláštního právního předpisu,

e) vykonatelné rozhodnutí a jiný exekuční titul orgánu veřejné moci,

f) jiná vykonatelná rozhodnutí a schválené smíry a listiny, jejichž výkon připouští zákon“.

Pokud konkrétní exekuční titul neobsahuje také určení lhůty ke splnění povinnosti, má se za to, že povinnosti uložené exekučním titulem je třeba splnit do 3 dnů a, jde-li o vyklizení bytu, do 15 dnů od právní moci rozhodnutí.

Co se týká exekučního řízení, zde je nutno konstatovat, že dlužník má možnost zpochybnit zákonnost exekučních titulů ve správním řízení, potažmo i v rámci správního soudnictví. Pakliže však podkladová rozhodnutí, která jsou jím zpochybňována, nebyla pro nezákonnost zrušena, nelze se (až na zcela výjimečné případy) domáhat konstatování jejich nezákonnosti v exekučním řízení a následného zastavení exekuce. Takový postup by byl v rozporu s principem právní jistoty (Nejvyšší soud, 2019x).

K přezkumu exekučního titulu v exekučním řízení platí, že soud (soudní exekutor) je

oprávněn a povinen přezkoumat, zda exekuční titul byl skutečně vydán osobou mající pravomoc k vydání exekučního titulu a zda je exekuční titul vykonatelný. Uplatňuje-li se tento princip ve vztahu k samotnému exekučnímu titulu, musí se na základě argumentu a uplatnit i v případě, kdy soud (soudní exekutor) má pochybnost o tom, zda exekuční titul předložený přihlášeným věřitelem byl vydán osobou oprávněnou a jestli jde o vykonatelný exekuční titul (Nejvyšší soud, 2019y).

4.2. Charakteristika exekučního řízení

Pojmem exekuční řízení je označován dle exekučního řádu procesní postup subjektů exekučního řízení, kterým je realizována ochrana judikovanému nároku, kdy v exekučním řízení vystupují ti účastníci řízení, kterých se postup dotýká. Jedná se tedy o věřitele, který svůj nárok uplatňuje, dále se jedná o dlužníka, vůči kterému je v řízení postupováno z důvodu absence jeho plnění a současně je to také exekuční soud a soudní exekutor. Principem je vymožení pohledávky nikoliv přímo věřitelem samostatně, ale uplatněním takového postupu, kdy samotné vymáhání dluhu provádí soudní exekutor v případě, že je pohledávka důvodná a soudem k vykonatelnosti potvrzená.

Exekuční řízení má dvě fáze, a to:

- První fázi, která představuje nalézací základní řízení, v němž se poskytuje ochrana tvrzenému subjektivnímu právu, které je ohrožené nebo porušené (řeší se tedy, zda pohledávka věřitele je důvodná a zákonná). Na základě posouzení soudu se konstatuje, zda subjektivní právo je nebo není (což je deklaratorní rozhodnutí), nebo se konstituuje (zakládá, mění nebo ruší) právo nové v případech konstitutivních rozhodnutí. Tato fáze směřuje k nabytí vykonatelnosti exekučního titulu.
- Druhá fáze, která začíná po nabytí vykonatelnosti exekučního titulu, obsahuje již fakticky „exekuční řízení“. Exekuční řízení je v zásadě vázáno na návrh subjektu, který je oprávněný z konkrétního exekučního titulu (Štěvček, 2015).

Co se týká exekučního řízení, je pro jeho realizaci podstatné, že v jeho průběhu se nejprve ověří relevance a odůvodněnost nároku a teprve následně po té dochází k realizaci samotného „faktického“ řízení.

Exekuční řízení je součástí civilního řízení, přičemž toto řízení musí být časově ohraničeno. Řízení je zahájeno návrhem oprávněného soudnímu exekutorovi na provedení exekuce. V současné době se diskutuje o legislativní úpravě příslušnosti exekutorů k

jednotlivým případům atd. Zásadním hmotněprávním důsledkem, který nese podání návrhu na provedení exekuce je tzv. stavení běhu promlčecí lhůty, přičemž nárok navrhovatele na provedení exekuce podléhá promlčení podle příslušných ustanovení občanského zákoníku (ČR, 2012), nicméně právě okamžikem doručení návrhu na provedení exekuce soudnímu exekutorovi, se tato promlčení lhůta přerušuje, a to až do ukončení exekučního řízení.

Co se týká exekučního řízení a osoby pověřeného exekutora, tak řízení samo o sobě začíná běžet podáním exekutorovi, ale ten nemůže okamžitě začít ve věci konat, neboť je k takovému úkonu zapotřebí, aby získal pověření k takovým úkonům. Pověření exekutora nelze zaměňovat se soudním rozhodnutím, neboť se jedná de facto o procesní úkon opravňující exekutora k úkonům v rámci uspokojování uplatněného nároku. Jeden nárok může být uplatněn pouze u jednoho exekutora a exekuce je prováděna v případě souběhu uplatnění nároku tím exekutorem, který je zapsán dříve v rejstříku zahájených exekucí (Štěvček, 2015).

Smyslem exekuce je zpeněžení majetku dlužníka, z něhož bude uspokojeno právo oprávněného. Mezi majetek dlužníka, tedy v exekučním řízení povinného, patří movité věci a nemovitosti. Za movité věci, které nejsou v ustanoveních o exekuci stanoveny, se považují věci, které nejsou nemovitostmi a které je možné postihnout exekucí. Za nemovitosti jsou pokládány pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem uvedených dle § 119 odst. 2 občanského zákoníku (Schelleová, 2008). Dlužníkovi mohou být také nařízeny srážky ze mzdy.

Exekutor nesmí dlužníkovi zabavit hotové peníze do částky dvojnásobku životního minima, snubní prsten, obvyklé vybavení domácnosti, běžné oděvy a zdravotnické potřeby (Janata, 2014). Exekutor může nařídit strhávání i ze starobního, vdovského, invalidního či sirotčího důchodu. (Ježek, 2013).

5. Úpadek a insolvenční řízení

Úpadek v praxi znamená neschopnost splácet své závazky, dlužník má více věřitelů a jeho závazky jsou více jak 30 dnů po lhůtě splatnosti (ČR, 2006a). Je zcela logické, že co se týká prohlášení úpadku, toto musí mít jasně definované „znaky“, podle kterých lze označit situaci a osobu za takovou, že je „v úpadku“ a současně, pokud již vzniká definice osoby v úpadku, musí se k takové situaci také vztahovat určité postupy, pravidla a případné způsoby řešení.

Proto v naší společnosti existuje v tomto smyslu jasný legislativní rámec, kterým se konkrétní problematika řeší (Smrčka, 2016).

5.1. Legislativní řešení úpadku dlužníka

Zásadním zákonem pro oddlužení je insolvenční zákon (ČR, 2006a), upravuje a řeší úpadek a také hrozící úpadek dlužníka, a to konkrétně soudním řízením. Insolvenční zákon vymezuje více způsobů řešení v rámci tohoto soudního řízení, kdy jsou tyto způsoby zaměřeny tak, aby jimi bylo dosaženo uspořádání majetkových vztahů k osobám, které jsou dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem dotčeny.

Cílem řešení úpadku je to, aby došlo k uspokojení pohledávek věřitelů v co nejvyšší míře a aby uspokojení věřitelů v rámci jejich pohledávek bylo „poměrné“. Takové uspokojení pohledávek probíhá z majetkové podstaty dlužníka, tedy ze souboru jeho majetku, který majetkovou podstatu tvoří. Insolvenční zákon také řeší a vymezuje problém „oddlužení dlužníka“.

Ve vazbě na platnou legislativu lze tedy konstatovat, že insolvenčním řízením je soudní řízení, jehož předmětem je dlužníkuv úpadek nebo hrozící úpadek a způsob jeho řešení, přičemž toto insolvenční řízení probíhá před insolvenčním soudem. Ne vždy takovéto řízení probíhá bez sporů, které jsou insolvenčním řízením vyvolané, tudíž i incidenční spory, které jsou vyvolané v rámci řízení, jsou v tomto řízení také projednány, jak uvádí § 2 insolvenčního zákona. V praxi je insolvenční řízení zahájeno na základě podaného návrhu na zahájení insolvenčního řízení.

V našem právním systému tedy úpadek je řešen, a to nikterak pouze formálně, ale je na tento problém pamatováno přímo speciálním zákonem, který je nastaven tak, aby nakládání s majetkovou podstatou (jinou pověřenou osobou) bylo zajištěno, že se věřitelé v maximální míře a spravedlivým poměrným způsobem domohou svých práv v podobě alespoň částečného splnění závazku. Tímto je také vyjádřeno to, že stát nenechává dluhovou problematiku náhodnému řešení úpadců a věřitelů, ale v rámci legislativní úpravy tomuto věnuje svoji

pozornost. Toto vyplývá také z jasně definovaných zásad insolvenčního řízení, které musí být, jak bylo již nastíněno primárně spravedlivé a efektivní (Maršíková, 2019).

Insolvenční řízení musí být podle insolvenčního zákona vedeno takovým způsobem, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a současně také tak, aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů. Insolvenční zákon také ukládá, že věřitelé, kteří mají zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení také rovné možnosti. V případě, že to zákon neupravuje jinak, není možné práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce. Dále je také nutno zmínit zákonný požadavek na věřitele, a to ten, že věřitelé jsou povinni zdržet se jednání, které směřuje k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení, mimo případy umožněné platným právním předpisem.

Co se týká jednání dlužníků bezprostředně před zahájením insolvenčního řízení, tak ti nezřídka dlužníci mají pokušení svůj majetek, tedy obsah majetkové podstaty, převést svým blízkým či jej jinak „vyvést“ tak, aby jej „ochránili“ před dosahem svých věřitelů. V tomto smyslu je nutno konstatovat, že insolvenční právo na to reaguje možností danou insolvenčnímu správci, kterému je umožněno napadnout právní jednání dlužníka uskutečněná bez přiměřeného protiplnění. Na druhou stranu se předmětem sporu mohou stát i zcela legitimně provedené převody (Sprinz, 2019).

5.2. Důvody a znaky úpadku dlužníka

Konstatovat, že u dlužníka došlo k úpadku, není možné nahodile a bez stanovení konkrétních kritérií pro ověření takové skutečnosti. V insolvenčním zákoně jsou tedy konkrétně definovány podmínky a skutečnosti, jejichž splnění v realitě potvrzuje (nestanoví-li zákon jinak), že k úpadku dlužníka skutečně došlo. Insolvenční zákon proto stanoví, že dlužník je v úpadku, pokud má

- „více věřitelů a
- peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a
- tyto závazky není schopen plnit.“ (ČR, 2006a, § 3)

Insolvenční zákon také vymezuje to, kdy dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, a to tedy v situaci, kdy:

- „dlužník zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo

- *dlužník neplní závazky po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo*
- *není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo*
- *dlužník nesplnil povinnost uloženou mu insolvenčním soudem, spočívající v předložení seznamů uvedených v ustanovení § 104 odst. 1 insolvenčního zákona.“ (ČR, 2006a, § 3)*

Dále také může nastat situace, kdy sice ještě k úpadku nedošlo, ale ten důvodně hrozí, neboť toto vyplývá s ohledem na související okolnosti a situaci dlužníka a je možno důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.

Platební neschopnost je definována v ustanovení § 3 insolvenčního zákona, přičemž se jedná o situaci, kdy má dlužník peněžité závazky po splatnosti, a to po dobu delší než 30 dnů a tyto závazky není schopen uhradit, respektive je není schopen splnit. V dané situaci však musí být rozlišováno mezi tím, zda se jedná o „nemožnost“ závazky zaplatit, nebo o situaci, kdy vědomě dlužník své závazky odmítá uhradit, ať už z jakéhokoliv důvodu.

K tomu lze uvést, že v praxi je velmi časté, že mezi dlužníkem a věřitelem mohou být osobní či majetkové spory (které mohou být i předmětem soudního projednávání) či jiné záležitosti, a právě dlužník z takových (pro něj zjevných a spravedlivých důvodů) nechce vydat úhradu za dluh. Co se týká osobních sporů či jiných záležitostí, pokud o nich není rozhodnuto a nejsou „hmatatelné“, zpravidla k nim nemůže být zásadně v rámci posouzení úpadku přihlíženo. Co se týká platební neschopnosti, zde existuje široká škála situací, v nichž se může dlužník v praxi nacházet.

Problematické může být také postavení dlužníka, který sice disponuje určitou hodnotou majetku, ale majetku takového charakteru, že jeho zpeněžení je tak zdlouhavé a komplikované, že takový dlužník není schopen svého majetku využít pro úhradu svých závazků v přiměřené lhůtě. Takovým majetkem mohou být určitá umělecká díla či například různé sběratelské předměty nebo předměty duševního vlastnictví, přičemž u těchto věcí je spojena jejich cena primárně s posouzením znalcem a pak také vyhledáváním konkrétního kupce se zájmem o koupi. Zpravidla se některé ze jmenovaných typů majetku prodávají i v řádu let a cena na trhu může být značně kolísavá. Jako příklad je také možno uvést majetek, kterým dlužník sice disponuje, ale v zahraničí, kdy zpeněžení majetku podléhá legislativním podmínkám jiné země a očekává se také povinnost odvést současně se zpeněžením daně či poplatky.

Sám dlužník může být také v platební neschopnosti z důvodu, že má pohledávky za jinými

osobami, přičemž k tomuto uvádí Nejvyšší soudu ČR, v rozhodnutí s.p. zn. 29 NSCR 10/2009, ze dne 2.12.2010, že, „není-li dlužník schopen využít pohledávky, které má za svými dlužníky (zde tvrzenou pohledávku vůči státu), k úhradě svých závazků, nepřihlíží se při úvaze o tom, zda dlužník je ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona v úpadku ve formě platební neschopnosti, ani k výši těchto pohledávek.“ (Nejvyšší soud, 2010).

Platební neschopnost je tedy stav, kdy dlužník nedisponuje prostředky k úhradě dluhů po splatnosti a není schopen svého majetku využít k uspokojení takových pohledávek (Maršíková, 2019).

Zásadním znakem úpadku je mnohost věřitelů, tedy skutečnost, kdy má dlužník více jak jednoho věřitele (minimálně dva věřitele). Co se týká úpadku, je v daném smyslu rozhodný právě počet věřitelů, ale není již rozhodné to, jaký objem finančních prostředků, které jsou předmětem závazku dlužníka vůči těmto věřitelům. Dokonce ani pro vznik úpadku primárně není důležité, aby byl závazek, respektive jeho výše, přesně vyčíslen, ale postačuje k tomu nepochybné konstatování, že závazek dlužníka vůči věřiteli existuje a není jakkoliv zpochybnitelný. Pro úpadek je tedy nutno s jistotou vědět, že dlužník má více než dva věřitele, vůči kterým má nepochybně určitý závazek (Maršíková, 2019).

Legislativa v rámci platné úpravy také rozlišuje, zda se v úpadku ocitla fyzická osoba, která není podnikatelem, nebo zda se jedná v případě fyzické osoby o podnikatelský subjekt. Zákon v rámci svých ustanovení definuje „mezeru krytí“, kdy ve vazbě na ni je možné určit, jaké okolnosti pro hrazení závazků ze strany podnikatele nastaly. Zákon uvádí, že dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, je v úpadku i tehdy, je-li předlužen. O takovou situaci se jedná v takovém případě, kdy má dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Při stanovení hodnoty dlužníkovy majetku je nutno přihlížet k jeho podniku, k činnosti dlužníka, souvisejícím okolnostem trhu a podniku, stejně tak také k předpokladu další činnosti podniku atd.

5.3. Způsoby řešení úpadku

V případě, že je zjištěno, že dlužník je skutečně v úpadku a situaci nevyřešil jiným způsobem, je definováno více způsobů řešení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka v insolvenčním řízení, a to způsobem, kterým je dle insolvenčního zákona:

- prohlášením konkursu, který spočívající v tom, že zjištěné pohledávky věřitelů jsou uspokojeny poměrně z výnosu zpeněžení majetkové podstaty, tedy z majetku dlužníka činností a úkony insolvenčního správce. Pokud nejsou v konkursu uspokojeny všechny

pohledávky (ať už zcela či z části), tak tyto po ukončení konkursu nezanikají a věřitelé jsou oprávněni k jejich dalšímu vymáhání za dlužníkem.

- povolení oddlužení, které je realizováno ve formě pětiletého splátkového kalendáře, případně způsobem zpeněžení majetkové podstaty.
- v praxi mohou nastat ještě další zvláštní způsoby řešení úpadku, které insolvenční zákon stanoví pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů.

Co se týká výše uvedených zákonných možností řešení, zde je nutno konstatovat, že oddlužení je pro dlužníky relativně nejšetrnějším způsobem řešení jejich situace s dluhy, neboť se zde ověřují podmínky pro možnost řešení dluhů způsobem kontrolovaného splátkového kalendáře. Existuje i možnost zpeněžením majetkové podstaty, ale pro dlužníka je vhodnější volit způsob úhrady formou splátkového kalendáře. Zabavitelná část mzdy je prostřednictvím insolvenčního správce každý měsíc zasílána věřitelům. Tímto způsobem jsou spravedlivě umořovány dluhy vůči přihlášeným jednotlivým subjektům.

Rozvrh oddlužení dlužník plní prostřednictvím insolvenčního správce, který je mu soudem přidělen. Rozvrh je stanoven tak, že dlužníkovi zůstávají prostředky potřebné pro jeho výživu a výživu osob, které jsou na něm závislé. Ke stanovení této částky pro potřeby dlužníka se vychází z příslušných právních předpisů stanovujících životní minimum atd. (Maršíková, 2019). Insolvenční správce podává jednou za půl roku zprávu o plnění oddlužení příslušnému krajskému soudu. V tomto dokumentu je uvedena aktuální i očekávaná míra uspokojení věřitelů a měsíční výkaz plnění splátkového kalendáře.

Jakmile dlužník splní splátkový kalendář nebo je realizováno oddlužení způsobem zpeněžení majetkové podstaty, dává to dlužníkovi možnost požádat insolvenční soud o to, aby dlužníka osvobodil od jeho dluhů. Zpravidla v situaci, kdy dlužník ve vedeném insolvenčním řízení řádně plnil své povinnosti, je mu takové osvobození od dluhů soudem povoleno, respektive uznáno a dlužník již nemá povinnost uhradit neuspokojené dluhy těm věřitelům, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení přihlásili. Dlužník tak bude zproštěn své povinnosti uhradit věřitelům, kteří se účastnili insolvenčního řízení, kdy toto dopadá i na situaci věřitelů, kteří se nezúčastnili insolvenčního řízení, neboť neuplatnili své nároky přihlášením pohledávek do insolvenčního řízení na výzvu.

Novela insolvenčního zákona, která nabyla účinnosti 1. června 2019, zmírnila podmínky pro žadatele o oddlužení. Zásadní změnou je zrušení podmínky úhrady minimálně 30 % závazků, přičemž v takovém případě dlužník musí po dobu pěti let splácet dluhy dle rozvrhu dle jeho příjmových možností a dvakrát ročně má povinnost předkládat potvrzení o příjmech.

V případě dědictví či daru má povinnost takový neplánovaný příjem zpeněžit a získaný finanční obnos použit jako mimořádnou splátku. Dlužník má povinnost o svých příjmech podávat informace a nesmí zatajit insolvenčnímu správci a soudu žádný příjem. V neposlední řadě je dlužník povinen uhradit některé vzniklé pohledávky v celkové výši, a to konkrétně odměnu insolvenčního správce, která činí 1 089 Kč měsíčně (při oddlužení manželů se jedná o částku 1 634 Kč). Další pohledávkou, která musí být uhrazena v celkové výši, je odměna za soupis a podání návrhu, která činí 4 840 Kč u jednotlivce a 7 260 Kč u manželů. Minimální splátka dlužníka musí být 2 178 Kč/měs. u jednotlivce a 3 268 Kč u manželů. Poslední pohledávkou, kterou musí dlužník hradit v plné výši, je výživné. To znamená, jestliže má dlužník předepsané výživné soudem 5 000 Kč/měs., tak insolvenčnímu správci musí zasílat minimálně 7 178 Kč (2 178 Kč minimální splátka oddlužení + 5 000 Kč výživné).

Dlužník má tři možnosti, jak se zbavit dluhů a splnit podmínky oddlužení. Jak je uvedeno v novele insolvenčního zákona (ČR, 2006a):

- do tří let uhradí 60 % svých závazků. To znamená, že dlužník se závazky 1 000 000 Kč by musel během tří let splatit 600 000 Kč;
- dlužník za pět let uhradí 30 % svých dluhů. Při výši celkových dluhů 1 500 000 Kč musí splatit za pět let částku 450 000 Kč;
- žadatel o oddlužení musí po dobu pěti let splácet minimální částku (2 178 Kč/měs.) a pak soud rozhodne dle zprávy insolvenčního správce, zda oddlužení uzná a osvobodí dlužníka od dalších závazků.

Oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty splněno, jestliže

“a) dlužník splatil nezajištěným věřitelům jejich pohledávky v plné výši,

b) dlužník v době 3 let od schválení oddlužení splatil nezajištěným věřitelům alespoň 60 % jejich pohledávek,

c) po dobu 5 let od schválení oddlužení nebylo dlužníku oddlužení zrušeno a dlužník neporušil svou povinnost vynaložit veškeré úsilí, které po něm bylo možno spravedlivě požadovat, k plnému uspokojení pohledávek svých věřitelů; má se za to, že tuto povinnost neporušil, jestliže v této době splatil nezajištěným věřitelům alespoň 30 % jejich pohledávek.” (ČR, 2006a, § 412a)

Oddlužení zpeněžením majetkové podstaty je splněno po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení, jestliže dlužník řádně splnil všechny povinnosti stanovené v rozhodnutí o schválení oddlužení.

6. Chudoba a indikátory jejího měření

Jak vyplývá z výše uvedených kapitol, lidé s nízkými využitelnými reálnými příjmy v předlužení se mohou ocitát v chudobě, i když jimi dosahované a vyplácené příjmy tomu přímo úměrně nenasvědčují. Chudoba a její měření je poměrně složitý jev, na který lze nahlížet jak z hlediska relativního, tak také z hlediska absolutního. Pro její definování a hodnocení je nutno využít implementaci více indikátorů, kterými se chudoba měří, neboť aplikace omezeného množství indikátorů je zavádějící v rámci obecné rozpravy o chudobě. Lidé, u kterých absentuje po úhradě závazků (případně po exekučních srážkách) dostatek financí na výživu a základní potřeby, se mohou dostat do stavu chudoby i za situace, že jejich příjmy ze závislé činnosti či podnikání jsou vyšší než ty, které jsou jako indikátor chudoby ve vazbě na příjmy obecně považovány (Potůček, 2013).

Ve světě se uplatňuje například indikátor chudoby v podobě příjmu na „hlavu a den“, který znamená příjem nižší než dva americké dolary, kdy tento indikátor v rámci výše příjmu připadá v úvahu spíše v rozvojových zemích (Potůček, 2013).

Při měření rozsahu chudoby je nutné stanovit její hranici. Vychází z minimálních výdajů domácnosti k zajištění základních životních potřeb a je stanovena ve vztahu k průměrnému nebo mediánovému příjmů domácností. Ty je nutné setřídít tak, aby se daly oddělit chudé domácnosti od „nechudých“. Rozbor hranice chudoby vychází z vypočítané příjmové nerovnosti. Aby bylo měření příjmové nerovnosti správné, je nutné přepočítat příjmy aktivních členů rodiny na srovnatelné příjmy, jejímž nástrojem jsou ekvivalenční stupnice. Srovnatelný příjem se vypočítá jako podíl všech čistých příjmů domácností a počtem jednotek na spotřebu. V členských zemích Evropské unie se používá jednotná ekvivalenční stupnice, která je obsažena i v životním minimu. V mnohých zemích včetně České republiky se ekvivalenční stupnice používá jako kritérium pro stanovení sociálních dávek. Hranice chudoby se rovná 60% mediánovému příjmu (Kotýnková, 2007).

Jedná se o identifikátory míry chudoby po transferech, a to podle věku a pohlaví, podle ekonomické aktivity, typu domácnosti či podle právní formy využívány bytu, dále se za indikátor považuje příjmová nerovnost, gender, regionální soudržnost či míra nezaměstnanosti a její kategorizace. Dále se využívá identifikátoru střední délky života, zdravotního stavu, vzdělání, propadu příjmů atd. (Eurostat, 2019).

Ve vazbě na obsah této práce lze v rámci definování chudoby využít také ustanovení zákona č. 110/2006 o životním a existenčním minimu, v platném znění (ČR, 2006b). Platné částky jsou stanoveny nařízením vlády č. 61/2020 Sb., o zvýšení částek životního a existenčního minima. Také je v zákoně (ČR, 2006b) stanoven okruh společně posuzovaných

osob, který se převážně využívá pro účely opakujících se dávek pomoci v hmotné nouzi a v některých situacích u mimořádné okamžité pomoci. Tento zákon nese výlučně kritériální povahu, tedy stanovuje definici ve smyslu životního minima a existenčního minima a způsoby hodnocení a kritéria výpočtu a posuzování, ovšem ve svém obsahu se jakkoliv nedotýká řešení situace osob v nepříznivé situaci a pomoci těmto osobám. Částky životního a existenčního minima se využívají pro určení nároku a výše jednotlivých sociálních dávek nebo případné podložení hodnocení různých životních situací (například v případě exekuce či insolvence se využívají tato kritéria pro stanovení výše částky, která je předmětem srážek ze mzdy atd.). Životní minimum je považováno za kritérium pro zabezpečení základních životních podmínek, kam patří především zajištění odpovídající výživy, hygieny, oblečení apod. Částka životního minima má osobě zabezpečit pocit soběstačnosti a ekonomické jistoty, aby si mohla zabezpečit svoje živobytí ještě v přijatelném rozsahu. Existenční minimum slouží jako kritérium pro zabezpečení základních životních podmínek na úrovni umožňující přežití, takže se tedy jedná o nejnižší možnou výši příjmů, která má osobě postačit v rámci jednoho měsíce k zajištění zcela nejzákladnějších životních podmínek (Beck, 2018).

7. Analýza podaných žádostí o oddlužení

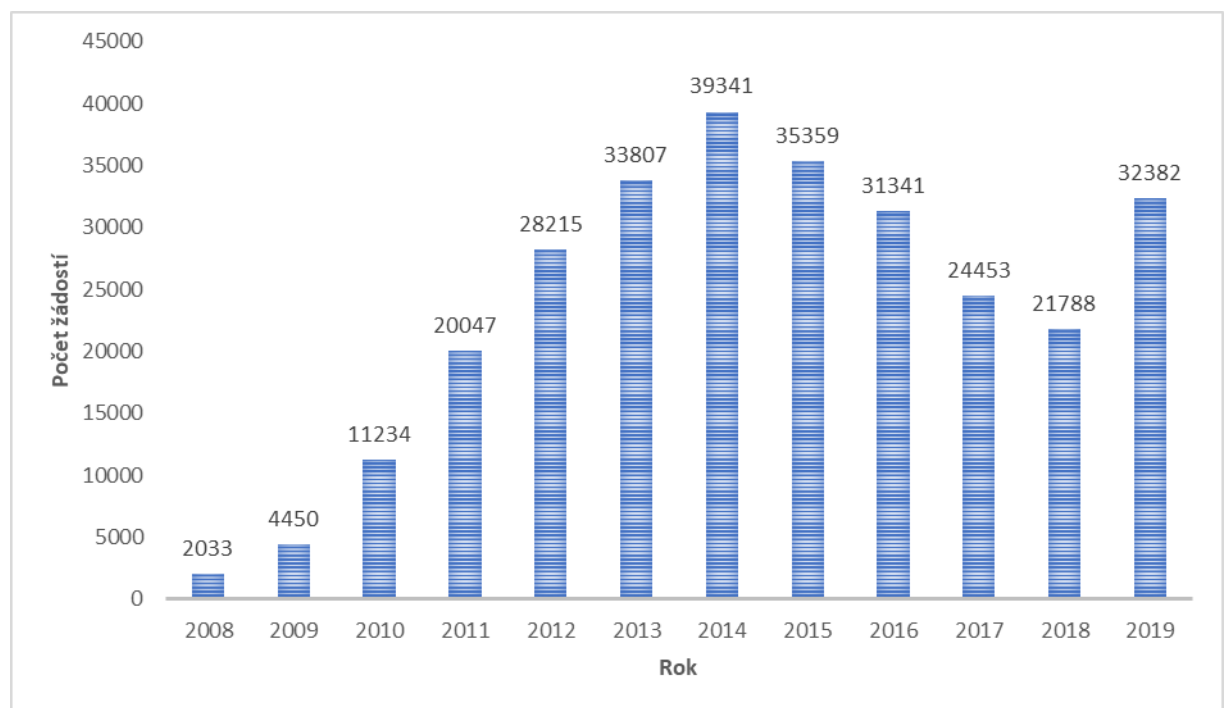
Rozbor žádostí o oddlužení je rozdělen do dvou částí. V první části je zkoumána obecná charakteristika žadatelů o oddlužení a ve druhé regionální rozložení žádostí o oddlužení. Veškeré údaje a grafy v této kapitole jsou provedeny vlastním výpočtem z dat získaných na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti. Od 1. ledna 2008, kdy insolvenční zákon nabyl účinnosti, do 30.6. 2020 bylo podáno celkem 299 065 žádostí o oddlužení.

7.1. Obecná charakteristika žadatelů o oddlužení

Vývoj podaných žádostí o oddlužení 2008 - 2019, jak se projevil změny insolvenčního zákona v roce 2017 a 2019 v návaznosti na počet podaných návrhů na oddlužení, bude zjišťováno v této subkapitole. Vypočítá se i průměrný věk žadatelů o insolvenční řízení v jednotlivých letech od roku 2008 do roku 2020, četnost žadatelů o oddlužení podle věku.

Vývoj podaných žádostí o oddlužení

Graf č. 3 - Vývoj podaných žádostí o oddlužení od roku 2008 do roku 2019

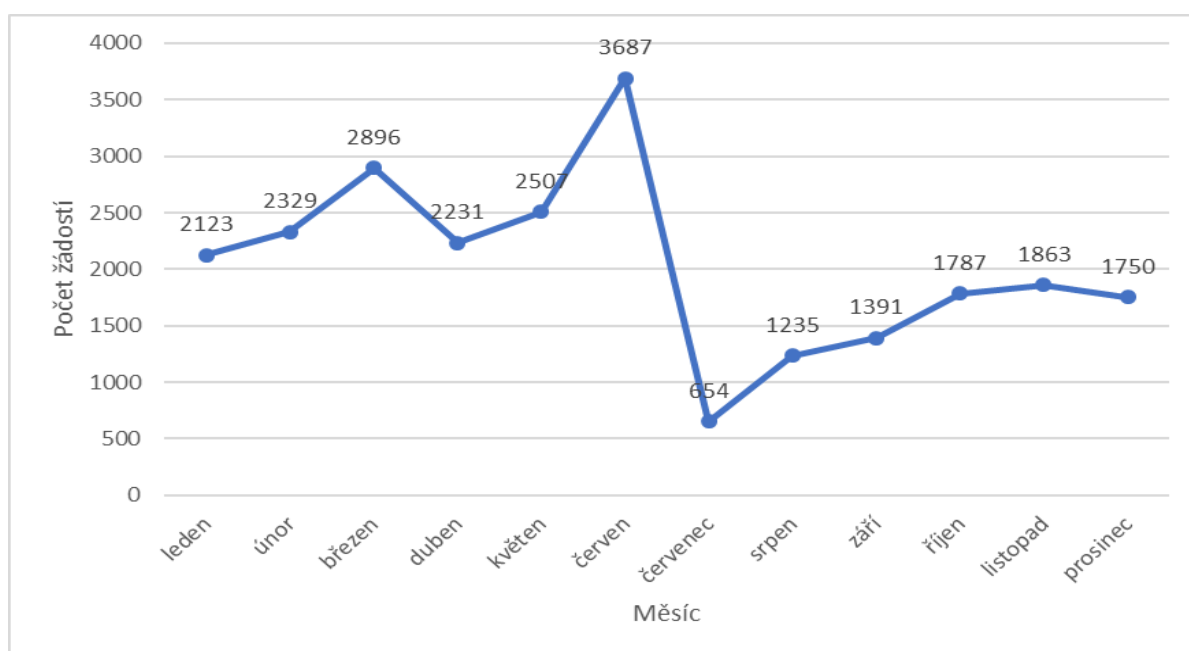
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2008 - 2020)

Počet podaných žádostí o insolvenční řízení od 1. ledna 2008 až do roku 2014 neustále narůstal, jak ukazuje graf číslo 3. Počínaje rokem 2015 docházelo k poklesu až do roku 2019, kdy počet žádostí o oddlužení se opět zvýšil.

Odraz změn insolvenčního zákona v počtu podání návrhů na oddlužení

Na výrazné změny počtu podaných žádostí se velkou mírou podílely dvě změny insolvenčního zákona. Ta první omezila podmínky, kdo mohl sepsat žádost o oddlužení. Do 30. června 2017 mohl podat návrh kdokoliv, ať už žadatel sám nebo i soukromá osoba. Od 1. července 2017 pak už žádosti o oddlužení sepisují pouze notáři, advokáti, soudní exekutoři, insolvenční správci nebo akreditované osoby, jejichž seznam je zveřejněn na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti (Ministerstvo spravedlnosti, 2020).³ Z grafu číslo 4 je zřejmé, jaký rozdíl tato novela způsobila. V červenci bylo podáno o 3033 žádostí o oddlužení méně než v červnu 2017. V porovnání s červencem předcházejícího roku bylo v sedmém měsíci roku 2016 o 1593 návrhů více než v červenci 2017.

Graf č. 4 – Vývoj podaných žádostí o oddlužení v roce 2017

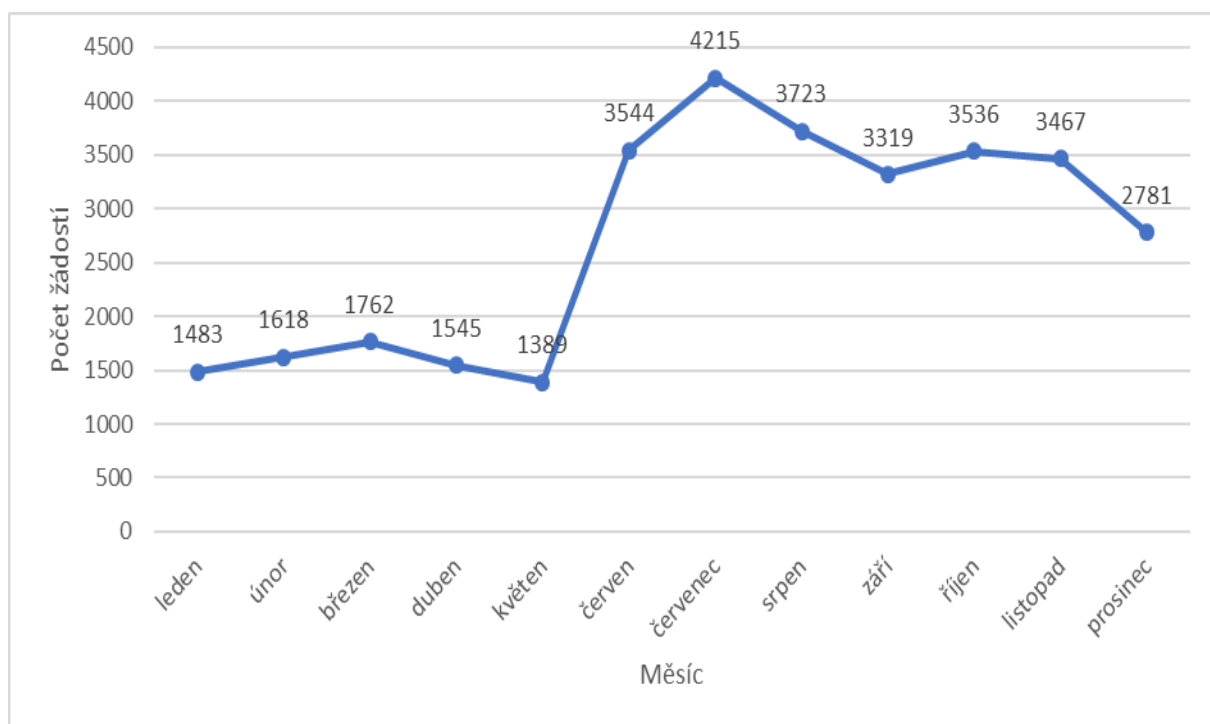

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2017)

Novela insolvenčního zákona, která nabyla účinnosti v červnu 2019, naopak výrazně zvýšila počet žádostí o oddlužení. Byly totiž upraveny podmínky na jeho schválení. Do té doby musel žadatel splnit úhradu minimálně 30 % svých závazků. Od 1. června 2019 už dlužníci tuto podmínku splňovat nemuseli. Takže na insolvenční řízení dosáhlo od tohoto data více zadlužených osob.

³ V Pardubicích jsou to dvě společnosti. Občanská poradna Pardubice, z.s. a Romodrom o.p.s.

Graf č. 5 – Vývoj podaných žádostí o oddlužení v roce 2019

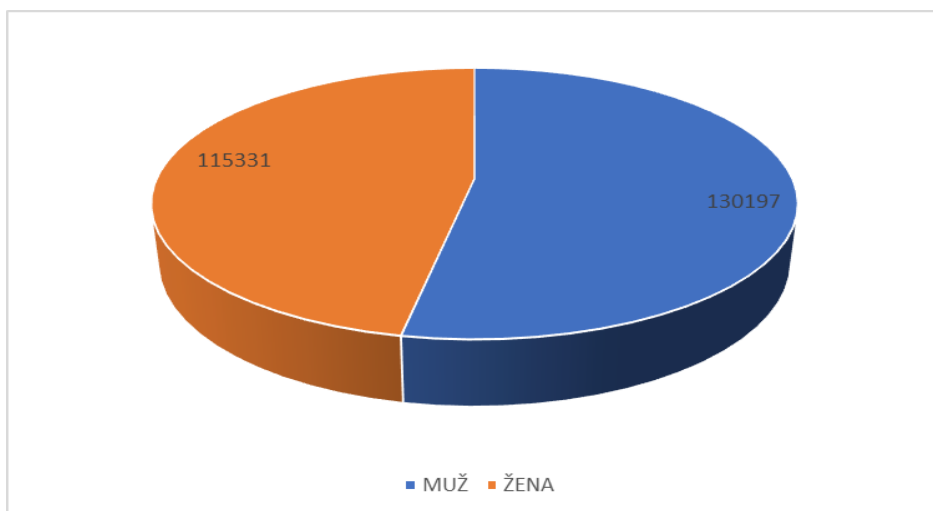
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2019)

Osobní bankrot se stal po uvedené novele insolvenčního zákona dostupnější více zadluženým osobám i těm, které by na oddlužení předtím z důvodu vysokých dluhů nedosáhly, což dokazuje i graf číslo 5. V květnu 2019 bylo podáno pouze 1388 žádostí, ale o měsíc později 3544 a v červenci dokonce 4215 žádostí.

Rozdělení žadatelů o oddlužení dle pohlaví

Vzhledem k tomu, že někteří podávali žádost o oddlužení několikrát, tak počet žádostí neodpovídá počtu žadatelů o oddlužení. Po vymazání duplicit, se počítá u každého člověka s jedním návrhem, tak k 30.6. 2020 bylo 245 528 osob, z toho 130 197 mužů (53 %) a 115 331 žen (47 %), jak ukazuje graf číslo 6.

Graf č. 6 – Rozdělení žadatelů o oddlužení dle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2008 - 2020)

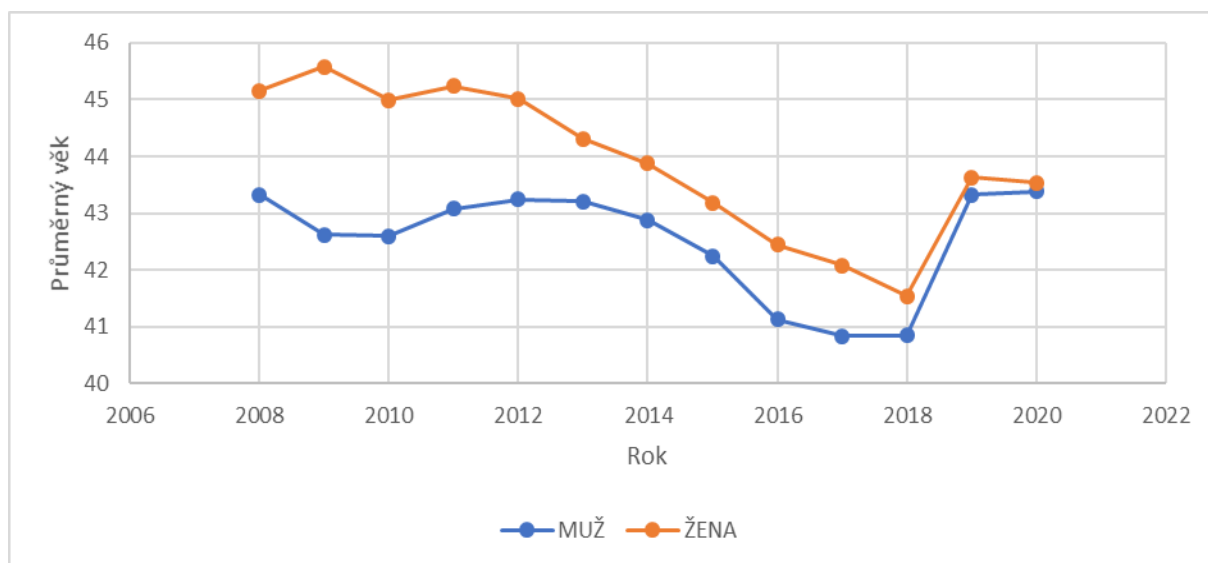
Nejmenší rozdíl poměru mužů a žen je v Libereckém kraji – 52 % mužů a 48 % žen a největší rozdíl byl vypočítán v Praze – 54,4 % mužů a 45,6 % žen.

Průměrný věk žadatelů o oddlužení v letech 2008 až 2020

Průměrný věk obyvatel ČR byl na konci roku 2019 dle údajů Českého statistického úřadu 42,3 roku. Toto číslo se neustále o jednu či dvě desetiny ročně zvyšuje, Průměrný věk mužů na konci roku 2019 činil 40,9 roku a žen 43,7 let.

Vlastním výpočtem byl zjištěn průměrný věk žadatelů o oddlužení v období od ledna 2008 do června 2020, který činí 43 let, z toho u mužů to je 42,45 a u žen 43,62 roku. Zajímavé zjištění přináší pohled na vývoj průměrného věku mužů a žen v jednotlivých letech. Je uvažován věk, kterého dlužník dosáhl v tom roce, kdy žádal o oddlužení. Graf číslo 5 ukazuje, že průměrný věk mužů a žen se od roku 2008 postupně srovnává. V roce 2009 byl rozdíl průměrného věku o 2,96 roku vyšší u žen a v roce 2020 je to už pouze o 0,16 roku více. Přitom od 2008 do roku 2018 průměrný věk u žen i u mužů víceméně klesal, ale v roce 2019 se prudce navýšil u obou pohlaví.

Graf č. 7 – Průměrný věk žadatelů o oddlužení v letech 2008 až 2020

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2008 - 2020)

Zvýšení průměrného věku v roce 2019 lze vysvětlit změnou insolvenčního zákona, kdy díky novele bylo umožněno podávat žádosti o oddlužení i těm zadluženým osobám, které by na to před změnou nedosáhly, protože by nesplnili podmínku úhrady minimálně 30 % svých závazků. Právě toho využili i lidé se starším datem narození. Důkazem je tabulka číslo 1 prezentující průměrný věk žadatelů o oddlužení v jednotlivých měsících roku 2019. V květnu před nabytím novely insolvenčního zákona byl průměrný věk žadatelů 40,21 roku, ale v červnu už 45,79 let.

Tabulka č. 1 – Průměrný věk v jednotlivých měsících od února do října roku 2019

Měsíc	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen
Průměrný věk	40,44	40,95	40,21	45,79	45,37	44,79	44,19	43,92

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2019)

V jednotlivých krajích a zejména pak v jednotlivých okresech byl rozdíl průměrného věku žadatelů o oddlužení v květnu 2019 a červnu 2019 velmi různý. Největší rozdíl věkového průměru byl o přibližně 8 let vyšší v Libereckém, Královehradeckém a Olomouckém kraji. Naopak nejmenší byl v Jihočeském, resp. Jihomoravském kraji 3,17, resp. 3,27 roku. Mezi okresy je ten rozdíl už markantnější. V sedmi z nich dokonce průměrný věk se v červnu 2019

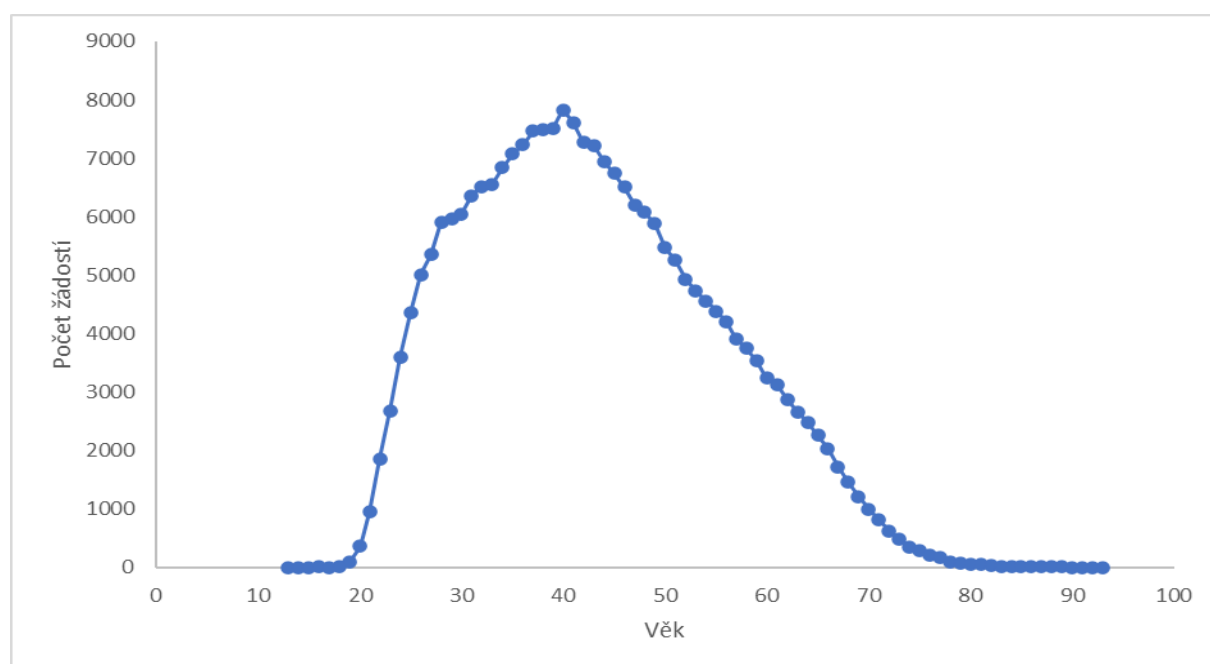
oproti květnu snížil. Jednalo se o okresy Frýdek-Místek, Břeclav, Havlíčkův Brod, Chomutov, Tábor, Prachatice, Nymburk. Největší nárůst průměrného věku zaznamenali v okrese Jeseník, kde v květnu byl průměrný věk žadatelů o oddlužení 31,67 roku a v červnu 50 let. Celkem ve třinácti okresech se průměrný věk zvýšil o 10 let. Kromě Jeseníku to byly i okresy Benešov, Příbram, Rakovník, Rokycany, Domažlice, Sokolov, Pelhřimov, Semily, Rychnov nad Kněžnou, Chrudim, Jihlava a Kroměříž.

Při pohledu na období posledních pěti let ale nejsou mezi kraji i okresy v průměrném věku velké rozdíly. Největší věkový průměr 43,32 byl zjištěn u žadatelů o oddlužení v Praze a nejnižší 41,22 roku v Jihočeském kraji. V okresech jsou nejstarší žadatelé o oddlužení na Jesenícku, jejichž průměrný věk činí 44,08 roku a naopak nejmladší v okrese Prachatice 40,05 let.

Četnost žadatelů o oddlužení podle věku

Modus, tedy největší četnost, jak graf číslo 8 vypovídá, je hodnota 40. To znamená, že nejčastěji podávají žádosti o oddlužení osoby, které v tom roce dovršily 40 let. Dále z grafu vyplývá, že četnost od 20 let do 28 let roste strmě, pak právě do modu, tedy do 40 let je růst pozvolnější a následně až do 72 let klesá téměř lineárně. Počítá se věk žadatele, kterého dosáhl v tom roce, kdy podával žádost o oddlužení.

Graf č. 8 – Četnost žadatelů o oddlužení podle věku z let 2008 - 2020

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2019)

Nejstarším člověkem, který podal žádost o insolvenční řízení, byla paní, které v době podání v roce 2014 bylo 93 let. Toto insolvenční řízení bylo ukončeno v prosinci 2017 na základě uspokojení nezajištěných věřitelů ve výši 100 %. Nejstarším mužem byl pán, kterému v roce 2015 při podání žádosti bylo 90 let. Tato žádost ale byla zamítnuta z důvodu nesrozumitelnosti a neúplnosti návrhu. Naopak nejmladší osobou byl třináctiletý chlapec z okresu Vsetín, kterému vznikly tři dluhy ve výši 400 000 Kč z dědictví. Druhou nejmladší byla dívka z Kutné Hory, které v době podání žádosti bylo 14 let.

Markantní rozdíl vykazuje i modus mezi květnem a červnem 2019. Měsíc před novelou insolvenčního zákona byly nejčastějšími žadateli o insolvenční řízení ti, kteří v roce 2019 dosáhli 34 let, ale o měsíc později už nejpočetnější skupinou byly šestačtyřicetileté osoby, což znamená během jednoho měsíce rozdíl 12 let.

7.2. Regionální rozložení žádostí o oddlužení

Žádosti o oddlužení se podávají u krajského soudu, který místně přísluší bydliště žadatele. Nejvíce žádostí od 1. ledna 2008, kdy insolvenční zákon nabyl účinnosti, bylo podáno u Krajského soudu v Brně, ale to je z důvodu toho, že se zde podávají žádosti z Jihomoravského kraje, Zlínského kraje i Kraje Vysočina. Následuje počet podání u Krajského soudu v Ostravě. Naopak nejméně žádostí bylo podáno v Olomouckém kraji.

Analýzu podaných návrhů o oddlužení dle regionů je provedena s využitím dat z posledních pěti let v období od 1. července 2015 do 30. června 2020, kdy přibylo v celé České republice 112 449 osob v insolvenčním řízení. Jak tabulka číslo 2 vypovídá, tak největší počet podaných žádostí o oddlužení byl v posledních pěti letech v Moravskoslezském kraji. Naopak nejméně návrhů o oddlužení bylo podáno žadateli s trvalým pobytem na území Kraje Vysočina.

Z důvodu rozdílného počtu obyvatel v jednotlivých krajích je pro lepší názornost uváděn počet žádostí v přepočtu na 1000 obyvatel z věkové skupiny od 25 do 65 let. Hodnota tohoto ukazatele za celou ČR představuje 16,37 návrhů na 1000 obyvatel uvedené věkové skupiny. V tomto ohledu bylo podáno nejvíce žádostí v Ústeckém kraji – 27,56 návrhů na 1000 obyvatel. Druhý nejvyšší počet má Karlovarský kraj (23,8 návrhů) a třetí Liberecký kraj (21,99 žádostí). Naopak nejméně žadatelů v přepočtu na 1000 obyvatel za posledních pět let má Hlavní město Praha (9,44 návrhů), následované Krajem Vysočina s 11,78 žádostmi na 1000 obyvatel, třetí je v tomto ohledu Zlínský kraj (12,32 návrhů) a hned za ním Jihomoravský kraj (13,82 žádostí). Takže například Pardubický kraj je na tom relativně dobře,

neboť je mírně s 15,71 žádostmi na 1000 obyvatel pod celorepublikovou hodnotou. Naopak sousední Královehradecký kraj je nad celorepublikovou hodnotou.

Vztah mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a mediánu hrubé mzdy v jednotlivých krajích

Pro první porovnání se bude zkoumat počet podaných žádostí o oddlužení v přepočtu na 1000 obyvatel v letech 2015 – 2020 s průměrným mediánem hrubé mzdy vypočítaný z let 2015 – 2018 v jednotlivých krajích. Průměrný medián je vypočítán do roku 2018 z toho důvodu, že Český statistický úřad ještě neuveřejnil hodnoty mediánu hrubé mzdy v jednotlivých krajích za rok 2019.

Tabulka č. 2 – Hodnoty počtu žadatelů o oddlužení na 1000 obyvatel a mediánu hrubé mzdy v krajích ČR

Kraj	a	b	c	d	e	f
Hlavní město Praha	8073	854866	9,44	1	31200	14
Kraj Vysočina	3865	328141	11,78	2	25137	8
Zlínský kraj	4638	376378	12,32	3	24306	2
Jihomoravský kraj	10571	764698	13,82	4	25823	10
Středočeský kraj	12334	878132	14,05	5	26957	13
Pardubický kraj	5254	334475	15,71	6	24796	4
Plzeňský kraj	6025	377210	15,97	7	26684	12
Olomoucký kraj	6700	406113	16,5	8	24333	3
Jihočeský kraj	7118	412313	17,26	9	25020	5
Královehradecký kraj	6143	348778	17,61	10	25162	9
Moravskoslezský kraj	16316	783759	20,82	11	25094	7
Liberecký kraj	6214	282606	21,99	12	26086	11
Karlovarský kraj	4559	191556	23,8	13	24022	1
Ústecký kraj	14639	531098	27,56	14	25047	6

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2015 - 2020), (ČSÚ, 2020)

Legenda:

a – počet žadatelů o oddlužení

b – počet obyvatel ve věku 15 – 65 let

c – počet žadatelů v přepočtu na 1000 obyvatel

d – pořadí jednotlivých krajů v počtu žadatelů o oddlužení

e – průměrný medián hrubé mzdy z let 2015 – 2018

f – pořadí jednotlivých krajů dle průměrného mediánu hrubé mzdy z let 2015 - 2018

Hypotéza: „S vyšším mediánem hrubé mzdy se bude v kraji vyskytovat nižší počet žadatelů o oddlužení“, bude potvrzena, pokud Spearmanův korelační koeficient bude v intervalu $<-1, -0,8>$. V opačném případě bude hypotéza zamítnuta. V souladu s metodikou jsou potřebné hodnoty pro určení proměnných uvedeny v tabulce č. 2.

Vzhledem k tomu, že vypočítaná hodnota Spearmanova korelačního koeficientu nespadá do zvoleného intervalu, neboť jeho hodnota činí $-0,323$, tak je hypotéza zamítnuta. Neexistuje velmi silná závislost mezi počtem žadatelů o oddlužení a průměrným mediánem hrubé mzdy v jednotlivých krajích.

Tabulka č. 2 mimo jiné i ukazuje, že Hlavní město Praha s nejmenším počtem žadatelů v přepočtu na 1000 obyvatel má nejvyšší medián hrubé mzdy oproti jiným krajům. Naopak Karlovarský kraj s druhým nejvyšším počtem žádostí má nejnižší medián hrubé mzdy. Výpočtem korelace byla zjištěna ale pouze slabá negativní korelace mezi těmito dvěma aspekty.

Vztah mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a podílem nezaměstnaných osob k 31. 12. 2018 v jednotlivých okresech ČR

Ve druhém vztahu se porovnává počet podaných žádostí o oddlužení z let 2015 - 2020 v přepočtu na 1000 obyvatel s podílem nezaměstnaných osob k 31.12. 2018 v jednotlivých okresech České republiky.

Hypotéza: „S vyšším podílem nezaměstnaných se bude v okrese vyskytovat vyšší počet žadatelů o oddlužení“, bude potvrzena, pokud Pearsonův korelační koeficient bude v intervalu $<0,8, 1>$, což by znamenalo velmi silnou pozitivní korelaci mezi počtem podaných návrhů o oddlužení a podílem nezaměstnaných osob v okresech ČR. V opačném případě bude hypotéza zamítnuta. V souladu s metodikou jsou potřebné hodnoty pro určení proměnných uvedeny v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3 – Hodnoty počtu žadatelů o oddlužení na 1000 obyvatel, podílu nezaměstnaných osob, podílu osob v exekuci a osob se závazkem po splatnosti v okresech České republiky

Okresy	a	b	c	d	e	f
obvody hlavního města Prahy	8073	854866	9,44	1,93	7,64	4,98
Benešov	846	62420	13,55	1,56	5,52	5,04
Beroun	780	60089	12,98	2,57	10,4	5,88
Kladno	2004	106117	18,88	3,64	7,99	8,44
Kolín	1191	64682	18,41	3,53	5,99	7,09
Kutná Hora	795	48262	16,47	3,42	5,32	6,07
Mělník	1137	69991	16,24	3,3	7,48	7,42
Mladá Boleslav	1122	84542	13,27	1,92	7,13	6,53
Nymburk	1054	63882	16,5	3,75	9,25	6
Praha-východ	830	115807	7,17	1,13	10,17	4,31
Praha-západ	794	92871	8,55	1,54	10,14	3,8
Příbram	1157	73886	15,66	3,68	8,1	5,95
Rakovník	624	35583	17,54	2,89	7,63	6,95
Plzeň-město	1844	122605	15,04	1,79	10,89	6,72
Plzeň-sever	688	51547	13,35	2,27	7,81	6,27
Plzeň-jih	520	40554	12,82	1,71	7,03	5,54
Klatovy	851	55036	15,46	2,37	7,1	5,36
Rokycany	605	31565	19,17	2,48	7,98	6,77
Domažlice	616	40017	15,39	2,05	9,08	6,64
Tachov	901	35886	25,11	2,86	12,11	10,03
Cheb	1429	59374	24,07	1,76	16,06	10,73
Sokolov	1467	57887	25,34	4,18	18,97	13,82
Karlovy Vary	1663	74295	22,38	2,89	14,44	9,4
České Budějovice	1793	125371	14,3	1,92	7,46	4,98
Jindřichův Hradec	1106	58004	19,07	2,04	7,16	6,08
Český Krumlov	714	40220	17,75	3,64	11,26	8,34
Prachatice	721	33206	21,71	2,25	9,67	7,15
Strakonice	796	45310	17,57	2,84	7,31	5,55
Tábor	1263	65007	19,43	2,92	6,9	5,35
Písek	725	45195	16,04	1,86	7,53	6,06
Ústí nad Labem	2081	76214	27,3	4,96	18,39	13,81
Děčín	2093	82244	25,45	4,54	15,95	12,1
Litoměřice	1721	76667	22,45	3,59	11,1	8,47
Teplice	2481	83790	29,61	3,12	17,27	13,31
Chomutov	2473	82732	29,89	5,02	19,35	14,31
Most	2294	73366	31,27	5,72	19,86	14,98
Louny	1496	56085	26,67	4,78	14,52	12
Liberec	2439	111465	21,88	3,4	10,87	9

Jablonec nad Nisou	1251	57156	21,89	3,32	10,91	8,6
Česká Lípa	1779	67310	26,43	2,62	13,16	11,1
Semily	745	46675	15,96	3,3	6	5,1
Hradec Králové	1501	102905	14,59	2,55	6,56	5,05
Jičín	886	50876	17,41	1,78	6,89	5,64
Trutnov	1707	74931	22,78	2,33	8,87	7,58
Rychnov nad Kněžnou	830	50454	16,45	1,31	6,16	5,48
Náchod	1219	69612	17,51	3,04	8,26	6,7
Pardubice	1686	111624	15,1	2,08	7,4	5,61
Chrudim	887	66985	13,24	2,48	5,76	4,85
Ústí nad Orlicí	1512	88592	17,07	1,69	6,34	5,8
Svitavy	1169	67274	17,38	2,74	6,33	5,45
Pelhřimov	595	46374	12,83	1,68	4,98	4,27
Havlíčkův Brod	756	60460	12,5	2,4	4,94	4,22
Jihlava	950	72878	13,04	3,12	5,98	4,98
Žďár nad Sázavou	766	76191	10,05	3,51	4,53	3,41
Třebíč	798	72238	11,05	3,78	4,89	4,14
Brno-venkov	1416	141801	9,99	2,61	4,67	3,72
Brno-město	3461	243614	14,21	4,25	8,61	6,09
Znojmo	1286	74196	17,33	5,93	7,75	5,66
Blansko	871	69180	12,59	2,54	4,81	3,95
Vyškov	814	59245	13,74	2,22	5,74	4,89
Břeclav	1255	75754	16,57	3,66	6,58	5,34
Hodonín	1468	100908	14,55	5,17	5,95	4,87
Uherské Hradiště	1069	92380	11,57	2,38	4,91	3,92
Vsetín	1076	92740	11,6	3,07	4,95	4,14
Zlín	1421	123289	11,53	2,15	5	3,71
Kroměříž	1072	67969	15,77	3,14	6,73	5,39
Ostrava-město	4482	209121	21,43	5,19	12,87	10,2
Karviná	4528	162669	27,84	6,94	12,6	11,47
Frýdek-Místek	2046	139347	14,68	3	6,15	5,35
Nový Jičín	1650	98502	16,75	3,07	7,33	6,24
Opava	1747	114612	15,24	3,06	5,92	5,35
Bruntál	1863	59508	31,31	6,04	13,63	11,4
Přerov	1317	84037	15,67	4,06	7,34	6,27
Olomouc	2265	150676	15,03	2,84	7,33	5,64
Šumperk	1457	77098	18,9	3,85	7,28	6,08
Jeseník	502	24759	20,28	5,58	11,59	8,96
Prostějov	1159	69543	16,67	2,36	7,23	5,85

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Ministerstvo spravedlnosti, 2015 - 2020), (ČSÚ, 2019), (Otevřená společnost o.p.s., 2020), (SOLUS, 2020)

Legenda:

a – počet žadatelů o oddlužení v období od 1.7.2015 do 30.6.2020

b – počet obyvatel ve věku 15 – 65 let

c – počet žadatelů v přepočtu na 1000 obyvatel

- d – podíl nezaměstnaných osob k 31.12.2018
- e – podíl osob v exekuci v (%)
- f – podíl osob se závazkem po splatnosti v (%)

Výsledek (0,569) nespadá do zvoleného intervalu, takže i druhá hypotéza se zamítá s tím, že se nejedná o velmi silnou závislost, ale pouze o střední pozitivní korelaci.

V období od 1. července 2015 do června 2020 nejvíce přibylo žadatelů o oddlužení v okresech Bruntál, Most, Chomutov, Teplice, Karviná a Ústí nad Labem. Naopak nejméně v tomto období zažádali obyvatelé s trvalým pobytem na okresech Praha – východ, Praha – západ, v obvodech na území Hlavního města Prahy, v okresech Brno - venkov a Žďár nad Sázavou.

Vztah mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a podílem osob v exekuci na 100 obyvatel v jednotlivých okresech ČR

Pro další porovnání se bude zkoumat počet podaných žádostí o oddlužení v přepočtu na 1000 obyvatel v letech 2015 – 2020 s podílem osob v exekuci v roce 2019 v jednotlivých okresech. Výpočet je proveden s využitím vzorce č. 2 a hodnoty jsou použity z tabulky č. 3.

Hypotéza: „S vyšším podílem osob v exekuci se bude v okrese vyskytovat vyšší počet žadatelů o oddlužení“, bude potvrzena, pokud Pearsonův korelační koeficient bude v intervalu $<0,8, 1>$, což by znamenalo velmi silnou pozitivní korelaci mezi počtem podaných návrhů o oddlužení a osob v exekuci v okresech ČR. V opačném případě bude hypotéza zamítnuta. V souladu s metodikou jsou potřebné hodnoty pro určení proměnných uvedeny v tabulce č. 3.

Pearsonův korelační koeficient, který činí 0,812, spadá do zvoleného intervalu, takže hypotéza se nezamítá. Mezi veličinami počet žadatelů o oddlužení v období od července 2015 do června 2020 a podílem osob v exekuci v roce 2019 existuje velmi silná pozitivní korelace.

Vztah mezi počtem podaných žádostí o oddlužení a podílem osob se závazkem po splatnosti v jednotlivých okresech ČR

V posledním vztahu se porovnává počet podaných žádostí o oddlužení z let 2015 - 2020 v přepočtu na 1000 obyvatel s podílem osob se závazkem po splatnosti v jednotlivých okresech České republiky. Výpočet je proveden s využitím vzorce č. 2 a hodnoty jsou použity z tabulky č. 3.

Hypotéza: „S vyšším podílem osob se závazkem po splatnosti se bude v okrese vyskytovat vyšší počet žadatelů o oddlužení“, bude potvrzena, pokud Pearsonův korelační koeficient

bude v intervalu $<0,8, 1>$, což by znamenalo velmi silnou pozitivní korelaci mezi počtem podaných návrhů o oddlužení a osob v exekuci v okresech ČR. V opačném případě bude hypotéza zamítnuta. V souladu s metodikou jsou potřebné hodnoty pro určení proměnných uvedeny v tabulce č. 3.

Výsledek (0,924) spadá do zvoleného intervalu, takže poslední hypotéza se nezamítá. Jedná se o velmi silnou pozitivní korelaci, čímž byl naplněn cíl bakalářské práce, protože dluhová spirála souvisí s počtem žádostí o oddlužení.

Závěr

V této bakalářské práci nejprve bylo vysvětleno, jak dluh vzniká a z jakého důvodu se lidé zadlužují. Bylo poukázáno na rizikové faktory zadlužování domácností a vysvětleny tři metody jejího měření. Bylo definováno předlužení domácnosti. Ve druhé kapitole byl vysvětlen pojem dluhová spirála, jejíž příčinou jsou úvěry, jejímž druhům se také bakalářská práce věnuje. Jako ochrana spotřebitelů je představen i zákon o SÚ. Při nesplácení závazků může následovat exekuce, která je včetně exekučního řízení a exekučního titulu popsána ve čtvrté kapitole. Následně je vysvětlen úpadek a podmínky insolvenčního řízení včetně způsobu řešení úpadku. Poslední kapitola teoretické části je věnována chudobě a indikátorům jejího měření.

Analytická část využívá dat z webových stránek Ministerstva spravedlnosti. Bylo pracováno s téměř 300 000 údaji. V první části byly provedeny obecné charakteristiky žadatelů o oddlužení. Bylo na základě těchto dat uvedeno, jakým stylem se projeví změny insolvenčního zákona v letech 2017 a 2019 s ohledem na počet podaných žádostí o oddlužení. Byl vypočítán průměrný věk žadatelů v letech 2008 – 2020, který k 30.6. 2020 činí 43 let, z toho u mužů to je 42,45 a u žen 43,62 roku.. Ve druhé části byly zkoumány čtyři hypotézy, z nich dvě byly zamítnuty, protože nespĺňovaly velmi silnou korelaci. Ale dvě zamítnuty nebyly. Jedná se o porovnání vztahů mezi počtem žadatelů o oddlužení a podílem osob v exekuci respektive podílem osob se závazkem po splatnosti. V obou případech byla vypočítána velmi silná pozitivní korelace s výsledkem 0,812 u vztahu mezi počtem žadatelů o oddlužení a podílem osob v exekuci a 0,924 u vztahu mezi počtem žadatelů o oddlužení a podílem osob se závazkem po splatnosti, čímž byl naplněn hlavní cíl bakalářské práce, a to vymezit souvislost mezi dluhovou spirálou a insolvenční fyzických osob. Výsledky analýzy to jasně potvrdily.

Domácnosti i jednotlivci by si měli uvědomit, kdy a z jakého důvodu si zažádat o půjčku či úvěr. U mladých rodin je rozumná půjčka na bydlení formou hypotéky, jestliže člověk potřebuje ke svému výkonu automobil, tak i zde se spíše vyplatí spotřebitelský úvěr, který je mnohdy výhodnější než samotný leasing.

Jednoznačně by si domácnosti neměli brát půjčky na dovolenou nebo na dárky o Vánocích. Přesně toto je totiž v některých případech začátek vstupu do dluhové pasti. Rodina by se měla snažit naspořit takovou finanční částku, aby minimálně 6 měsíců byla schopná fungovat při ztrátě či omezení finančních příjmů. Velkým problémem se jeví i finanční ngramotnost některých obyvatelů České republiky.

V případě, že se rodina ocitne v tíživé situaci a je se splátkami v prodlení, měla by urychleně komunikovat s věřitelem a nedopustit, aby se jejich závazek dostal k exekuci. Pak zbytečně zaplatí více na nákladech právního zastoupení či následně i exekutora. Jestliže se už dostane do úpadku, tak nejlepší cesta je řešení formou oddlužení.

Zdroje

- BECK, P. (2018). *Zákon o pomoci v hmotné nouzi: Zákon o životním a existenčním minimu*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-108-8.
- DOLEŽALOVÁ, J., PAVELKA, L. (2005). *Pravděpodobnost a statistika*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita. ISBN 80-248-0948-6
- GABURA, J. (2005). *Sociálne poradenstvo*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca. ISBN 80-89185-10-X
- HRDINKOVÁ, T., MATI, P. (2013). *Metodika dluhového poradenství*. Bílina: Člověk v tísni, o.p.s. ISBN 978-80-87456-40-8.
- JANATA, L. (2014). *Kladivo na exekutora*. Praha: Nuridius. ISBN 978-80-87822—14-2.
- JEŽEK, M. (2013). *Jak vyvrát na exekuce*. Brno: BizBooks. ISBN 978-80-26500-70-4.
- KOTÝNKOVÁ, M. (2007). *Sociální ochrana chudých v České republice*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1302-7.
- KUBANOVÁ, J. (2004). *Statistické metody pro ekonomickou a technickou praxi*. Vyd. 2. Bratislava: STATIS. ISBN 80-85659-37-9.
- MARŠÍKOVÁ, J. (2019). *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele se vzory a judikaturou*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-766-5.
- MATOUŠEK, O. (2003). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2
- MATOUŠEK, O. et al., (2013). *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
- REJNUŠ, O. (2014). *Finanční trhy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3671-6.
- SCHELLEOVÁ, I. (2008). *Exekuce*. Ostrava: Key Publishing. ISBN 978-80-26500-70-4.
- SCHREILOVÁ, K., SKUHROVÁ, P. (2017). *Spotřebitelské poradenství v praxi pro studenty sociální práce*. Praha: Remedium Praha o.p.s. ISBN 978-80-7372-713-0.
- SKVOJASOVÁ, M., (2017). *Jak ovládnout své peníze finanční plánování pro každého*. Praha: Albatros Media. 103 s. ISBN 978-80-265-0127-5.
- SMRČKA, L. a kol. (2016). *Insolvenční řízení: (očekávání, realita a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-151-2.
- SMRČKA, L. (2010). *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-199-4.
- SOLUS. (2020). *Podíl osob se závazkem po splatnosti*. (Interní materiál).
- SPRINZ, P. (2019). *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-753-8.
- ŠTĚVČEK, M. (2011). *Exekuční pořádek*. Praha: C.H.Beck. ISBN 978-80-7400-335-6.

SUTTON, G. (2010). *Jak se zbavit dluhů: místo dluhů získáte dobrý kredit*. Praha: Pragma. ISBN 978-80-7349-129-1.

Zákony:

ČR. (2001). Zákon 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, v platném znění. [online]. [cit. 2020-05-21].

Dostupné: <https://www.ekcr.cz/admin/priloha/E%c5%98.pdf>

ČR. (2006a). Zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-182>

ČR. (2006b). Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>

ČR. (2016). Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, v platném znění. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-257>

Rozhodnutí soudu:

ČR (2019). Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1556/2019 ze dne 23. 5. 2019. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CWEXLe0MRuIJ:www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/CreateWordDocBody%3FopenAgent%26unid%3DE4250B4EADA2E71FC125844D00187E35%26+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

ČR (2019). Usnesení Nejvyššího soudu č.j. 20 Cdo 3028/2019 ze dne 5.11.2019. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: <https://iudictum.cz/289187/20-cdo-3028-2019>

Elektronické zdroje:

ČBA. (2019). Nakupování Čechů na úvěr. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: <https://cbaonline.cz/nakupovani-cechu-na-uver-rizikove-zadluzovani-se-nelepsi>

ČSÚ. (2020). Průměrná hrubá měsíční mzda a medián mezd v krajích. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: <https://www.czso.cz/csu/czso/prumerna-hruba-mesicni-mzda-a-median-mezd-v-krajich>

ČSÚ. (2020). Podíl nezaměstnaných osob. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31737&pvo=ZAM09D>

ČNB. (2020). Databáze časových řad ARAD. [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1265&p_strid=AABBAB&p_lang=CS

EUROSTAT (2019). statistics explained [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics/cs&oldid=413270,

EVANS, J. D., (1996). *Straightforward statistics for the behavioral sciences* [online]. Pacific Grove: Brooks/Cole Pub. Co [cit. 2020-07-30]. ISBN 0534231004 9780534231002. Dostupné z: <http://www.worldcat.org/title/straightforward-statistics-for-the-behavioralsciences/oclc/32465263>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. (2008 – 2020). Insolvenční rejstřík. [online]. [cit. 2020-07-05]. Dostupné: <https://isir.justice.cz/isir/common/index.do>

MINISTERSTVO VNITRA. (2013). *Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc.* [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné: <https://www.mvcr.cz/clanek/chudoba-je-problem-bohatych.aspx>

OTEVŘENÁ SPOLEČNOST o.p.s. (2020). Podíl osob v exekuci. [online]. [cit. 2020-07-28]. Dostupné: <http://mapaexekuci.cz/mapa/index.html>

PŘÍLOHA A

Skutečné případy zadluženosti

Hazardní hry = rychlý pád do hlubin

Velkým problémem u některých jedinců jsou hazardní hry. Ať už hrací automaty, ruleta anebo kurzové sázky. Tito lidé jsou schopni nechat v hernách celý měsíční příjem a pak jim nezbyvá nic jiného, než si vzít úvěr. Tento způsob je nejmarkantnější pád do dluhové pasti. Navíc na to doplácí celá rodina – manželka, děti i rodiče.

Jeden příklad za všechny. Nemajetný svobodný člověk z Pardubic nejprve sázel pouze na zápasy menší částky. Měl kamarádky, které pracovaly v herně. Zde je navštěvoval, ale zpočátku si zde dal pouze kávu a hrací automaty ho vůbec nezajímaly. Jenže jednoho dne se rozešel s přítelkyní a myslel si, že uklidnění najde v hracích automatech.

To se ale nestalo a prohrával velké částky peněz. Své sázky navyšoval, aby samozřejmě prohrané peníze dostal zpět, až se dostal do stadia, že si několikrát vzal půjčku u bankovní společnosti. Zpočátku se mu úvěry dařilo splácet, ale dospěl do stavu, kdy splátky byly vyšší než jeho měsíční příjem. V tu dobu byl jeho dluh kolem 700 000 Kč. Aby své dluhy konsolidoval, přesvědčil své rodiče, aby zastavili hypoteční bance byt a on by si mohl vzít hypotéku, aby zaplatil veškeré své závazky. S tím, že už skončí s hracími automaty. Jenže on pokračoval v hraní dále a bral si další půjčky. V říjnu 2010 nezbylo nic jiného než, aby požádal o zahájení insolvenčního řízení. V té době jeho dluhy narostly na částku cca 1 700 000 Kč. Ale ani tím se neponaučil a on se zadlužoval dále. Tentokrát si na něho brali půjčku i rodiče. Navíc si půjčil na konci roku 2012 od kamaráda 20 000 Kč, s tím že mu je v lednu 2013 vrátí. Což se nestalo, tak poškozený podal k soudu návrh na platební rozkaz a na jaře 2015 upozornil soud, že dlužník porušil insolvenční zákon a insolvence by měla být zrušena.

Insolvenční soud následně vydal usnesení, kde přikázal dlužníkovi, aby do měsíce dlužnou částku uhradil. V tomto případě byl soud velmi benevolentní. Jen se naskýtá otázka, kde si měl dlužník obstarat tuto finanční hotovost, aby neporušil opět insolvenční zákon. Veškerý příjem nad minimální mzdu byl odesílán insolvenčnímu správci na plnění oddlužení. Další půjčku dle insolvenčního zákona si v době oddlužení nesměl vzít. Takže vlastně insolvenční soud svým usnesením nutil dlužníka k dalšímu porušení insolvenčního zákona, i když dlužník tvrdil, že peníze dostane od své matky. Jenže měsíc předtím o insolvenci zažádali také jeho

rodiče, kteří nebyli schopni už jeho úvěry splácet. Takže ani jeho matka nemohla mu poskytnout tento finanční obnos. Ještě předtím v srpnu 2014 byli nuceni prodat byt, ze kterých uhradili zbylou část hypotéky a některé další závazky.

Tento člověk byl schopný i zpronevřit peníze svého zaměstnavatele, aby je takzvaně otočil v hracích automatech či na ruletě. Bohudík se mu to nepodařilo. Skončil za zpronevěru s podmíněčným trestem. Přišel i o práci, začal pracovat načerno a tím pádem nepřicházely splátky na plnění oddlužení, Soud ho několikrát vyzýval, ale insolvenční správce navrhoval, nezrušil.

V květnu 2017 dlužníkovi končila insolvence. Soud vyzval dlužníka, aby uhradil nedoplatek ve výši 110 000 Kč. Dlužník dopisem přislíbil soudu, že do měsíce částku uhradí. Údajně mu měly přijít peníze ze zahraniční brigády, ale dlužník nikde v zahraničí nepracoval. Samozřejmě, že nic neuhradil a insolvenční soud na něho prohlásil konkurs, čímž veškeré jeho závazky nabyly exekučního titulu a věřitelé mohou požadovat po něm celý zbylý dluh včetně úroků.

Kdyby dlužník uhradil nedoplatek ve výši 110 000 Kč, tak díky velké benevolentnosti soudu mohl být bez dluhů, ale takto jeho dluhy jsou vyšší než jeden milion Kč.

V současné době je v tíživé situaci. Automaty sice údajně už nehraje, protože už nemá kde peníze vzít. Nemůže si půjčit ani od svých známých, kteří tuší, kde by peníze mohly skončit a že by se s nimi nemuseli už nikdy setkat.

Velkou chybu udělali rodiče dlužníka, kteří ho neměli v automatech podporovat tím, že si neustále brali úvěry. Měli ho spíše donutit k tomu, aby šel na léčení ze závislosti na hazardních hrách. Velké štěstí je, že tento člověk nemá manželku ani děti, kteří by na jeho hazardní hraní velmi dopláceli.

Zadlužení s tragickým koncem

V obci na Pardubicku paní středního věku vlastnila rodinný dům. Zadlužila se a hrozila dražba její nemovitosti. Oslovila realitní kancelář ze Žatce, která vyplatila exekuce a veškeré její závazky, Dům přepsala na sebe a paní dle smlouvy měla pět let platit nájem a poté mohla převést nemovitost zpět na sebe. Jenže paní si brala půjčky dále a opět se zadlužila. Nejen že nestačila splácet, ale i neplatila realitní kanceláři nájem, která ji ukončila tím pádem nájemní smlouvu a požadovala, aby se vystěhovala.

Paní slibovala, že se odstěhuje, ale neustále vystěhování a předání nemovitosti odkládala. Realitní kancelář byla velmi vstřícná a nějak na ní netlačila. Takto to trvalo více jak tři měsíce. Na 8. 9. 2009 odpoledne byla domluvena se zástupcem realitní kanceláře, že konečně předá klíče od nemovitosti. Následně bylo předání přesunuto na druhý den na desátou hodinu. Ráno 9. 9. 2009 v 7:20 paní napsala zástupci realitní kanceláře SMS, že klíče od domu jsou ve schránce a zaslala telefonní číslo na manžela a dodala, že o tom ještě neví.

Zástupce realitní kanceláře se s ní snažil telefonicky spojit, protože potřeboval mít od ní podepsaný předávací protokol. Bohužel telefon už nezvedala. Zástupce se tam na desátou vydal a zjistil, že paní spáchala sebevraždu skokem pod jedoucí rychlík. Doma zanechala dopis na rozloučenou manželovi, který o jejích finančních problémech neměl vůbec tušení. Pro něho byl ten den 9. 9. opravdu tragický. Manželka mu spáchala sebevraždu a zjistil, že se musí vystěhovat z domu. Vůbec netušil, že dům už není v jejich vlastnictví.

Velkou chybou bylo to, že nemovitost byla psána pouze na ni. Kdyby zde měl manžel alespoň zanedbatelný podíl na nemovitosti, tak by nemohla bez jeho vědomí dům převést.